

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studium humanitní vzdělanosti

Klára Bláhová

**Jak ženy konstruují svoji rodinnou identitu na základě výběru podoby příjmení
po uzavření sňatku**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2024

Vedoucí práce: doc. Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením doc. Mgr. Lenky Jakoubkové Budilové, Ph.D. a s použitím zde uvedené literatury a zdrojů. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce doc. Mgr. Lence Jakoubkové Budilové, Ph.D. za cenné rady, komentáře a odborné vedení. Dále děkuji všem aktérkám mého výzkumu, které mi věnovaly svůj čas a nechaly mě nahlédnout do jejich životů.

Anotace

Bakalářská práce s názvem *Jak ženy konstruuji svoji rodinnou identitu na základě výběru podoby příjmení po uzavření sňatku* se zabývá rodinnou identitou žen na základě výběru podoby jejich příjmení po uzavření sňatku. Cílem práce je analyzovat, jak ženy svou rodinnou identitu na základě výběru příjmení po vstupu do manželství konstruuji, co pro ně příjmení znamená a jak se o jeho podobě rozhodují. Kromě teoretického ukotvení, které je založeno na antropologických pracích o jménech a příbuzenství, práce obsahuje také objasnění právních ustanovení týkajících se možností změny příjmení po uzavření sňatku. Empirická část je založena na kvalitativním výzkumu, který byl prováděn prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Cílem těchto rozhovorů bylo zjistit, jak se ženy k problematice rodinné identity staví a jaké pro to mají důvody.

Klíčová slova

Rodina, příbuzenství, rodinná identita, identita, příjmení

Abstract

The thesis *How do women construct their family identity based on the choice of their surname after marriage* explores women's family identity based on their choice of surname after marriage. The aim of the thesis is to analyze how women construct their family identity based on their surname choice upon entering marriage, what the surname means to them and how they decide on its form. In addition to the theoretical framework, which is based on anthropological works on names and kinship, the thesis also clarifies the legal provisions regarding the possibilities of surname change after marriage. The empirical part is based on qualitative research conducted through semi-structured interviews. The purpose of the interviews was to understand how women approach the issue of family identity and the reasons behind their choices.

Keywords

Family, kinship, family identity, identity, surnames

Obsah

1	Úvod	7
2	Teoretický rámec	8
2.1	Příjmení a rodné (křestní) jméno	8
2.2	Vývoj příjmení v češtině	8
2.3	Přechylování příjmení v češtině	9
2.4	Legislativa	10
2.5	Rodina	12
2.5.1	Rodinná identita	13
2.6	Příbuzenství	14
2.6.1	Univerzalita příbuzenství	15
2.6.2	Pokrevní a afinní příbuzenství podle Davida M. Schneidera	15
2.6.3	Pokrevní příbuzenství	16
2.6.4	Afinní příbuzenství	17
2.6.5	Sňatek	17
2.6.6	Příjmení v rámci příbuzenství podle Janet Finch	18
2.6.7	Příjmení v rámci příbuzenství podle Martiny Štípkové	20
3	Empirická část	21
3.1	Vlastní výzkum	21
3.1.1	Příprava výzkumu	22
3.1.2	Realizace výzkumu	22
3.1.3	Metodologie	24
3.1.4	Výzkumná otázka	25
3.1.5	Etika výzkumu	26
3.1.6	Analýza	26
3.1.7	Aktérky výzkumu	27
3.2	Analýza rozhovorů	28
3.3	Shrnutí výsledků	42
4	Závěr	44
5	Použitá literatura	44
6	Internetové zdroje	46

1 Úvod

Jako téma jsem si pro svou bakalářskou práci zvolila „Jak ženy konstruuji svoji rodinnou identitu na základě výběru podoby příjmení po uzavření sňatku“. K tomuto tématu mě dovedlo hned několik okolností. Každý z nás si asi řekne, že příjmení je přeci běžnou součástí našeho života a naší identity, ale dle mého názoru se právě za příjmením, které nosíme, skrývá spousta aspektů, které na jeho podobu mají vliv.

Po narození přijímáme příjmení po svých rodičích, se kterým vyrůstáme, většinou se jedná o příjmení našeho otce, které přijala i naše matka, samozřejmě se můžeme setkat i s takovými případy, kdy se jeho podoba změní ještě před dovršením dospělosti, ale v běžných případech tomu tak nebývá. Dovolila bych si tvrdit, že fenomén změny příjmení se týká především žen, které vstupují do manželství. Dle mého názoru, i když se to tak někomu zdát nemusí, se jedná o velmi důležitý akt, který navenek formuje rodinné vztahy a rodinnou identitu, a proto jsem se rozhodla provést na toto téma výzkum.

Zajímalo mě, jak ženy přemýšlí o tom, zda po uzavření sňatku převezmou pouze příjmení svého manžela, nebo zda si ho připojí ke svému rodnému příjmení, nebo zda si dokonce ponechají pouze své rodné příjmení. Mým cílem bylo také pokusit se nahlédnout do jejich osobních rovin rodinného života, zjistit, jaké aspekty mají vliv na to, jakou podobu příjmení si zvolí, zda na jejich výběr mají vliv například rodinné vztahy, rozvody rodičů, zkušenosti z předchozích manželství a podobně.

V posledních dvou letech jsem ve svém okolí měla spousta žen, které vstupovaly do manželství, a právě výběr příjmení, které po uzavření sňatku budou používat, se u několika z nich ukázal být velkým tématem. Jelikož se jednalo také o ženy, které jsou v okruhu mých blízkých přátel, s několika z nich jsem vedla na toto téma neformální rozhovory, a to, jak o tomto nadcházejícím rozhodnutí mluvily, jak nad ním přemýšlely, a dokonce příběh jedné z nich, která jela dvakrát vyplňovat formuláře týkající se změny příjmení na matriční úřad, protože byla ohledně podoby svého příjmení velmi nerozhodná, bylo jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla na toto téma realizovat výzkum.

Mimo to mě ve výběru tématu inspiroval také text od Marty Štípkové – „Jedna rodina – Jedno příjmení?“ (Štípková 2010), který pojednává o příbuzenství a společných rodinných příjmeních v současné české společnosti, mimo jiné v něm rozebírá i to, že tradice společných příjmení v rodině je v dnešní době otevřena mnoha různým interpretacím. Vysvětluje, že k příjmení má každý z nás osobitý vztah a jeho významnost chápe každý jinak

a příjmení tak může hrát v rodinných vztazích velkou roli. Příjmení může rodinné vztahy pro okolí jak zviditelňovat – v případě stejného příjmení, tak potlačovat – v případě odlišného příjmení. Příjmení nám tedy může připadat jako zcela běžná součást rodin, ale když se nad tím více zamyslíme, až tak jednoznačný a jednoduchý aspekt to není a může za sebou skrývat spoustu na první pohled neviditelných aspektů.

2 Teoretický rámec

2.1 Příjmení a rodné (křestní) jméno

Hlavním rozdílem mezi rodným (křestním) jménem a příjmením je ten, že rodné jméno dostává každý jednatel nové či specifické, a toto jejich trvalé obnovování je jejich význačným znakem, který je odlišuje od příjmení, která jsou dědičná. Rodná jména jsou také individualizačním znakem každého jednotlivce, zatímco příjmení každého z nás váže k nějaké kolektivitě – rodině. Rodná (křestní) jména mohou být vázána například na rozlišení stavovská – tak tomu bylo hlavně v dřívějších dobách (jména vyhrazená panovníkům, jména šlechtická, měšťanská, venkovská apod.), dále může být obliba křestních jmen rozlišena i zeměpisně, a to i v rámci jednoho národa. Obliba a četnost výskytu rodných jmen se mění především průběhem doby (Šmilauer 1966, str. 9). Příjmením důkazem mohou být křestní jména, která rodiče vybírají pro potomky ve 21. století, kdy jsou často ovlivněni západními americkými jmény a často kladou důraz na originalitu. Nebo se naopak vrací ke staročeským jménům, která v současné době nejsou typickými křestními jmény, se kterými bychom se běžně setkávali.

2.2 Vývoj příjmení v češtině

Jméno a příjmení jsou, podobně jako v jiných evropských státech, primárním prostředkem k identifikaci občana v rámci platného sociálně-právního státu (Knappová 2002, str. 3). Ještě před vznikem a trvalým ustálením příjmení se k rozlišení osob se stejným křestním jménem v letech 1100–1786 používala tzv. příjímí.¹ Příjímí byla odvozována například od tělesných vlastností (Velký), duševních vlastností (Pokorný), zaměstnání (Rybář), bydliště, nebo původu (Hořejší). Dále se k přesnějšímu rozlišování osob postupně

¹ Příjímí bylo doplňkové jméno neoficiální a jako takové bylo nedědičné, neustálené a nezávazné

používala například jména připojená po otci, přezdívky uvozované slovy „řečený“, jména po chalupách/staveních nebo domovních znamení. Těmito způsoby tedy začala v českých zemích vznikat tzv. dvoujmennost, ta se skládala z křestního jména, k němuž bylo připojeno přízvisko, příjímí (cognomen). Příjímí však mohl mít člověk několik (například – Jan Velký mohl být také Jan Rybář, jelikož byl vzrůstem velký a živil se jako rybář), byla velmi nestálá a nebyla nijak přenositelná na další členy rodiny, příjímí označovalo pouze individuálního jedince. Nebylo tedy nic neobvyklého, že syn byl nazýván jinak než jeho otec a podobně. Z příjímí se postupem času vyvinulo příjmení, tedy dědičné jméno rodinné či rodové, pro které se tento termín vžil (Knappová 2002, str. 4 - 7). Samo slovo příjmení dodnes naznačuje druhotný vztah k osobnímu jménu, stálo jen „při jméně“ a doplňovalo je (Moldanová 2015).

Naše příjmení vznikala během několika století, od 14. do 18. století, nejprve u šlechty, poté u měšťanů a následně u svobodných sedláků. Bezzemci a čeledí dostali svá příjmení od roku 1780, kdy byla uzákoněna neměnnost a dědičnost příjmení (Moldanová 2015). Dlouhodobý proces vývoje a ustalování příjmení byl završen patentem Josefa II. z roku 1786, na jehož základě vyplývala povinnost mít stabilizované dědičné příjmení. Rakouský císařský dvůr měl totiž z ekonomických a vojenských důvodů zájem na přesné evidenci obyvatel (Knappová 2002). Lze konstatovat, že od 18. století je příjmení prvořadým identifikačním znakem, zatímco jméno až druhořadým.

Několik předchozích generací dědilo příjmení po svém otci, tedy patrilinárně, a bylo zvykem, že provdaná žena také přijímá příjmení svého manžela. V současné době je však volba příjmení po uzavření sňatku otevřená mnohým interpretacím. Tradice patrilinárního předávání příjmení, které přijímají jak děti, tak manželky, může být přehodnocena a reinterpretována (Štípková 2010, str. 3). Ale v české společnosti stále většinově převažuje konzervativní postoj žen, tedy takový, že žena přijímá pouze příjmení svého manžela.

2.3 Přechylování příjmení v češtině

Přechylování příjmení v českém jazyce, tedy odvozování ženských podob příjmení od těch mužských, je jedním ze základních rysů českého a širě slovanského slovotvorného systému. Mimo to je přechylování příjmení, stejně jako jejich skloňování, charakteristickým rysem českého mluvnického systému. To, že se příjmení žen zapisovala v přechýleném tvaru, je známo již ze zápisů, které jsou staré několik století – například: Eliška Ettlová 1430, Anna Porybná 1584, Eva Kotková 1606 atd. (Knappová 2002, str. 37).

Ženská příjmení jsou od mužských tvořena nejčastěji tak, že v prvním pádě se k mužskému tvaru příjmení připojuje koncovka -ová, nebo -á. Existují například ale i příjmení, která se z gramatického hlediska nijak nepřechylují a mají jednu trvalou podobu – jedná se o příjmení, která jsou vyjádřena 2. pádem a jejich podoba je totožná jak pro muže, tak pro ženy (např. Honsů). Příjmení jsou upravována podle pravidel české mluvnice.

2.4 Legislativa

Při uzavírání sňatku, tedy i při rozhodování se o tom, jaké budou mít manželé příjmení, je nutné držet se v mezích zákona. Při volbě toho, jakou podobu budou mít jejich příjmení po sňatku se musí snoubenci řídit zákonem č. 89/2012 Sb., který je v platnosti od 22.3.2012 a účinnosti nabyt 1.1. 2014. (Zákon č. 89/2012 Sb.).² Jedná se o ustanovení občanského zákoníku, který v § 660 definuje tři různé možnosti, ze kterých si mohou snoubenci vybrat.

První možnost je taková, že oba snoubenci budou mít společné příjmení, které poté ponесou i jejich děti. Po jejich vzájemné dohodě nezáleží na tom, zda se bude jednat o dosavadní příjmení ženy, nebo muže.

Druhá možnost je následující – oba snoubenci, jak muž, tak žena, si oba ponechají svá dosavadní příjmení. Jejich společné děti však nemohou mít dvojí příjmení, proto musí snoubenci vybrat příjmení jednoho z nich, které děti ponесou. Pokud by se však po nějaké době rozhodli, že chtějí mít totožná příjmení, zákon jim umožňuje učinit prohlášení, že chtějí používat společné příjmení, tady příjmení jednoho z nich.

Poslední, třetí, možnost, je příjmení připojované. Snoubenci si musí zvolit, které z jejich dosavadních příjmení budou užívat jako společné. Ten, který si chce ponechat své dosavadní příjmení, ho připojí za to společné, které je vždy na prvním místě. Pokud by měla dvě příjmení žena, může si zvolit, zda bude chtít partnerovo příjmení, které stojí vždy na prvním místě, uvádět v přechýleném, nebo nepřechýleném tvaru, ale její původní příjmení vždy zůstává ve stávající podobě. Tuto možnost využívají převážně ženy, které z nějakého důvodu nechtějí po uzavření sňatku přijít o své rodné příjmení, ale zároveň chtějí mít společné příjmení, nebo alespoň jeho část, se svým manželem, a také s jejich dětmi.

² V účinnosti je od 1.1. 2024 zákon č. 414/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a o příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Výše zmíněné připojování příjmení má svá pravidla. Maximální počet příjmení, který člověk může mít, jsou dvě, protože jinak by si mohl příjmení, například při rozvodech a opakovaných sňatcích, připojovat „do nekonečna“. Tímto pravidlem se také zamezuje řetězení zdvojených příjmení. Pokud by nastala situace, kdy by například rozvedená žena, která má zdvojené příjmení, vstupovala znovu do manželství a chtěla by opět zdvojené příjmení, může k novému společnému příjmení připojit pouze to příjmení, které stálo na prvním místě a bylo tedy společné s jejím bývalým manželem.

Zdvojené příjmení po uzavření sňatku umožňoval i zákon č. 301/2000 Sb., který vešel v platnost 7.9. 2000 a účinnosti nabyl 1.7. 2001. Jedná se opět o případ, kdy se snoubenci domluví na společném užívání dosavadního příjmení jednoho z nich, a ten druhý může užívat a na druhém místě uvádět i své předchozí příjmení.

Zákon č. 94/1963 Sb.³ uváděl, že „(1) Snoubenci jsou povinni při uzavírání manželství před matričním úřadem nebo oprávněným orgánem církve souhlasně prohlásit, zda příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, či zda si ponechají svá dosavadní příjmení nebo zda spolu s příjmením společným bude jeden z nich užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí; bylo-li předchozí příjmení složeno ze dvou příjmení, může být na druhém místě užíváno a uváděno jen jedno z nich. (2) Ponechají-li si svá dosavadní příjmení, prohlásí, které z jejich příjmení bude příjmením společných dětí“ (Zákon č. 94/1963 Sb.). Z toho vyplývá, že stejné možnosti ve volbě podoby příjmení po uzavření sňatku měly ženy i dříve a nejedná se o žádný novodobý trend.

Co se týče přechylování a nepřechylování ženských příjmení, dne 1. 1. 2022 vešla v platnost novela zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, která umožnila ženám zvolit si nepřechýlenou podobu příjmení, aniž by musely podléhat jakýmkoli podmínkám. Předtím, než vešla tato novela v platnost, tedy do konce roku 2021, mohly nepřechýlenou podobu příjmení užívat pouze ženy, které byly cizinky a měly, nebo plánovaly trvalý pobyt v zahraničí, nebo byl cizinec jejich partner, nebo to byly české občanky, které měly jinou národnost než českou. O nepřechýlenou podobu příjmení však měly zájem i ženy, které žádné z těchto podmínek nesplňovaly, a aby toho dosáhly, často lhaly například o tom, že se budou stěhovat do ciziny, nebo plánují dlouhodobý pobyt v cizině.

³ Tento zákon byl v účinnosti od 1.4.1964 a zrušen byl k 1.1.2014, kdy byl nahrazen Zákonem č. 89/2012 Sb.

2.5 Rodina

Sociokulturní antropologie nahlíží na rodinu z několika perspektiv. Jaroslav Malina ve své publikaci „Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)“ (Malina 2009) definuje rodinu jako sociální skupinu vytvořenou na základě příbuzenských vazeb, nejčastěji afinních⁴ a filiačních⁵, která bývá základním článkem sociální struktury a ekonomickou jednotkou (Malina 2009, str. 3423). Rodině jsou přisuzovány čtyři základní funkce – biologická či reprodukční, materiální či ekonomická, výchovná či socializační a emocionální. (Malina 2009, str. 3432-3433).

Dále definuje také rodinu nukleární, a to následovně – rodina vzniklá na základě afinních a filiačních vazeb, tedy otec, matka a jejich potomci (Malina 2009, str. 3427). V neposlední řadě je zde také důležité definovat rodinu orientační – rodina, do níž se jedinec narodí a v níž je vychováván; zahrnuje otce, matku a sourozence daného jedince a rodinu prokreační – rodina, kterou si jedinec založí manželstvím; skládá se z daného jedince, jeho manželského partnera (partnerů) a jejich potomků (Malina 2009, str. 3427). Právě rodina prokreační tedy vzniká uzavřením manželství, kdy jak muž, tak žena odcházejí od svých orientačních rodin.

Ivo Možný ve své knize „Sociologie rodiny“ (Možný 2002) zmiňuje, že pojem nukleární rodina označuje dvougenerační, samostatně žijící rodinu. Tento pojem podle něj začíná být chápán jako označení standardního způsobu rodinného života vyspělých průmyslových civilizací, jako „normální“ způsob rodinného života, k němuž celý předchozí vývoj přirozeně směřoval (Možný 2002, str. 42-43).

Thomas Hylland Eriksen ve své knize „What Is Anthropology“ (Eriksen 2017) definuje pojem rodina následovně – termín „rodina“ obvykle odkazuje k domácnosti, tedy ke skupině lidí, která žije pod jednou střechou a obvykle sdílí stejné hlavní denní jídlo. V západních společnostech je typickou formou domácnosti malá nukleární rodina – tedy pár a jeho děti (Eriksen 2017, str. 109–110). V evropských západních společnostech je příbuzenství založeno na kognatickém, tedy bilaterálním, principu. Bilateralita značí oboustrannost, rovnoprávnost dědických nároků a statusových postavení odvozených od

⁴ afinita – z latiny: *affinitās*, *affinis*, „sousední, spřízněný, zúčastněný“, určitý stupeň příbuznosti nebo náklonnosti, vzájemného vztahu či poměru; příbuznost (Malina 2009, str. 29)

⁵ filiace – z latiny: *filius*, „syn“, *filia*, „dcera“, kulturně definovaný vztah mezi rodičem a dítětem (Malina 2009, str. 1211)

matčiny a otcovy příbuzenské linie (Malina 2009, str. 468). V souvislosti s bilateralitou může být v rozporu to, že předávání příjmení se stále drží spíše jen patrilineární tradice – kdy žena a děti přejímají příjmení svého manžela/otce.

2.5.1 Rodinná identita

Rodinná identita je subjektivní pocit rodiny pro její vlastní kontinuitu v čase, její současnou situaci a její charakter. Je to forma vlastností a atributů, které z ní dělají konkrétní rodinu a které ji odlišují od ostatních rodin. Rodinná identita není konstruována pouze ve vztahu ke členům rodiny, ale svým způsobem i k jedincům, kteří součástí rodiny nejsou, a to právě ve smyslu odlišnosti (Epp, Price, 2008, str. 52).

Rodinná identita je nepostradatelnou součástí života každého člověka. Rodinná identita vychází ze vztahů a z interakcí mezi jednotlivými členy rodiny a jelikož každého z nás provází od dětství, ve většině případů má velký vliv na formování naší osobnosti. Je to komplexní koncept, který, mimo jiné, zahrnuje také způsob, pomocí kterého jedinec vnímá a rozumí své roli a postavení v rámci rodiny.

Tato identita je propojena s kolektivní identitou, která zahrnuje sdílené hodnoty, tradice a normy, a to v rodinném kontextu. Může se jednat například o soubor hodnot, tradic, nebo vzorců chování, které jsou v rodinách předávány z generace na generaci, čímž jsou udržovány a jsou pro každou rodinu něčím charakteristické a specifické. Například se může jednat o podobné chování v určitých situacích, oblíbené činnosti, nebo také sdílené životní hodnoty (může se jednat například o víru). Rodinná identita každého jednotlivce je tvořena prostřednictvím sociálních interakcí, zkušeností a kulturních vlivů. Jedná se o identitu, která je dynamická a v průběhu života jedince je proměnlivá.

Lze konstatovat, že každá rodina je jedinečná, každá má své vlastní tradice, zvyky a hodnoty, které se částečně předávají dalším generacím, které jim slouží pro vytváření jejich vlastní rodinné identity v rámci nukleárních rodin. Pro rodinu jsou tradice, zvyky a hodnoty důležité například v udržování a posilování rodinných vztahů mezi jednotlivými členy a jsou tedy významné pro celkovou soudržnost rodiny. Může se jednat jak o každodenní drobnosti, běžné fungování chodu rodiny, které v rodině udržují určitý řád a soulad mezi jejími členy, tak například o velké rodinné oslavy narozenin nebo Vánoc. Rodinná identita je především spojena s příslušností jedince k určité sociální skupině, která člověku poskytuje pocit bezpečí a vzájemnou podporu mezi jejími členy. Rodina má tedy velký vliv na formování

individuální identity každého jedince a stejně tak má velký vliv i na vnímání vlastní role v rámci společnosti.

Jelikož se rodinná identita odvíjí od rodinných struktur, mění se také s jejich proměnami. Velmi významnou změnou v rodinných vztazích je tedy i vznik manželství, do kterého každý z partnerů přináší určité hodnoty a vzorce chování, které pocházejí z jejich původních rodin (rodinné identity) a zároveň se jim určitým způsobem přizpůsobují a vzniká tak jejich „nová“ rodinná identita. Dalšími případy, ve kterých může docházet k významné změně rodinné identity, může být například rozvod, změna místa bydliště a podobně.

Právě tedy vznik nového partnerství, potažmo manželství, a s tím také podoba příjmení, kterou si ženy zvolí po uzavření sňatku, je jedním z aspektů, kterým konstruují svoji rodinnou identitu. Podoba příjmení, kterou si ženy zvolí, může reflektovat například to, jak je pro ně jejich orientační rodina, tedy ta, do které se narodily, důležitá, jaké jsou jejich rodinné vztahy a zda s ní chtějí být spojované skrze své příjmení.

Jelikož je rodinná identita dynamická a v průběhu života každého jedince se proměňuje, může zde být pozorováno určité napětí, a to například mezi rodinnou identitou orientační a prokreační rodiny. Rodinná identita každého z nás určitým způsobem formuje, je znakem příslušnosti k určité kolektivitě, či sociální skupině lidí. Právě skrze příjmení, které nás s určitou skupinou lidí, rodinou, spojuje, může být demonstrována i naše rodinná identita. Zde je nutné také podotknout, že muži, díky patrilineární tradici předávání příjmení po uzavření sňatku, toto dilema a střet rodinných identit tolik neřeší, protože prakticky celý život nosí stejné příjmení, které je pojí jak k jejich orientační, tak k prokreační rodině, pokud tedy nepřijmou příjmení své partnerky, což v české společnosti není běžné. Toto téma se tedy dotýká především vdaných žen, které se prostřednictvím podoby příjmení po uzavření manželství mohou potýkat se střetem rodinných identit a určitým způsobem také vyjednávat svoji rodinnou identitu, a to například ponecháním si i svého rodného příjmení, čímž demonstrují příslušnost i ke své orientační rodině.

2.6 Příbuzenství

Příbuzenství lze definovat jako celek vztahů, které na základě sdílení biogenetické substance předávané v procesu reprodukce, nebo sňatkem, spojují mezi sebou určitý počet jednotlivců. Je to sociální a kulturní fenomén, který se týká vztahů mezi jednotlivci na základě sdílené biogenetické substance, manželství nebo adopce. Příbuzenství jako takové,

je jedním z nejdůležitějších a také nejstarších sociálních vztahů, které ovlivňují život každého jednotlivce a je základem pro vytváření rodinných struktur (Holý 1996, str. 166).

Příbuzenství může mít na život jedince pozitivní i negativní vliv, což ho může v určitých rozhodnutích velmi ovlivnit – například právě při volbě podoby příjmení po vstupu do manželství. Negativními vlivy, které může příbuzenství jedinci přinést, mohou být například konflikty mezi členy rodiny, rozvody, pocity tlaku a povinnosti a podobně. Naopak mezi pozitivní vlivy vlze zařadit například sdílení rodinných hodnot a tradic, pocit sounáležitosti, harmonické fungování rodiny a vztahů mezi jednotlivými členy, podporu v krizových situacích a zajištění bezpečného prostředí pro růst a rozvoj.

2.6.1 Univerzalita příbuzenství

Lidé ve všech kulturách organizují a strukturují svůj svět do smysluplného řádu, ve kterém se mohou orientovat, ve kterém mohou jednat tak, aby jim ostatní rozuměli a aby jejich jednání bylo správně pochopeno ostatními. Právě příbuzenské systémy a principy příbuzenské organizace jsou jedním ze základních a univerzálních principů, které jsou k udělení smyslu celku lidské zkušenosti využívány. Díky příbuzenství jsme schopni určit, k jaké skupině lidí patříme a jaké chování od nich můžeme očekávat. Lze konstatovat, že příbuzenské vztahy jsou univerzálně základními sociálními vztahy, které ovlivňují mnoho aspektů lidského života (Skupnik 2010, str. 14).

I přes veškerou univerzalitu popsanou výše, jsou příbuzenské vztahy a skupiny kulturně nesmírně diverzifikované a rozmanité. Toto tvrzení lze spatřit na faktu, že různé kultury definují a konstruují příbuzenské vztahy a příbuzenské identity odlišnými způsoby. Příkladem může být to, že v naší kultuře se nijak neliší postavení příbuzného „strýce – manžela otcovy sestry“ a „strýce – bratra matky“, ale pro jiné kultury to může být v definování příbuzenských vztahů a vzorců chování velmi důležité a každý ze zmiňovaných „strýců“ má tak v rodinném systému jiné postavení, s čímž souvisí i to, že se očekávají jiné vzorce chování (Skupnik 2010, str. 13-14).

2.6.2 Pokrevní a afinní příbuzenství podle Davida M. Schneidera

Americký antropolog, David Murray Schneider, který svými pracemi zásadně ovlivnil studium příbuzenství, ve své knize „American Kinship: A Cultural Account“

(Schneider 1980) přinesl nový pohled na příbuzenství. Ve své práci Schneider zdůrazňoval, že příbuzenství není pouze otázkou biologických vazeb, ale je také kulturním konstruktem, který zahrnuje symbolické a sociální významy.

David M. Schneider rozlišuje dva typy příbuzenství – jedná se o příbuzenství pokrevní a příbuzenství afinní, tedy příbuzenství vytvořené prostřednictvím sňatku, jedná se o dva typy základní rodinných vztahů, které nás spojují s ostatními lidmi v našem životě. o stejných dvou typech příbuzenství pojednává také Skupnik ve své knize „Antropologie příbuzenství“ v kapitole 8 „Manželství a regulace výběru manželských partnerů“ (Skupnik 2010, str. 196-198). Jelikož tato bakalářská práce pojednává o rodinné identitě žen, která je pevně spjata s příbuzenským systémem a zároveň jsem také zkoumala, jak ženy vnímají svoji rodinnou identitu v závislosti na vytvoření nové rodiny, tedy „přechodem“ od pokrevního příbuzenství do příbuzenství spřízněného, rozhodla jsem se zde jeho rozdělení představit.

2.6.3 Pokrevní příbuzenství

Pokrevní příbuzenství je v západní kultuře tradičně chápáno jako vztah mezi jednotlivci na základě společných genetických linií, tedy vztah mezi osobami, které mají společného alespoň jednoho předka. Jedná se tedy o typ příbuzenství, které má například dítě se svými biologickými rodiči. Jedná se tedy o společnou genetiku, kdy genetika dítěte je z padesáti procent tvořena genetikou jeho matky a z dalších padesáti procent genetikou jeho otce. Pokrevní příbuzenství se tedy vztahuje k vazbám mezi lidmi, kteří jsou geneticky spjatí. Tato forma příbuzenství tedy zahrnuje nejen vztah rodičů s jejich potomkem, ale také vztahy sourozenců, prarodičů a podobně, kteří pocházejí ze stejné rodové linie.

Schneider také zdůrazňuje, že význam pokrevního příbuzenství je silně ovlivněn kulturními interpretacemi a symbolickými významy, které mu jednotlivé společnosti přiřkládají. Pokrevní příbuzenství je specifické v tom smyslu, že nemůže být, narozdíl od spřízněného příbuzenství, nijak zrušeno. Je chápáno jako pevné a nezaměnitelné, jelikož vztahy, které jsou na jeho základě odvozeny, jsou odvozeny z genetického spojení a dědičnosti (Schneider 1980, str. 24).

2.6.4 Afinní příbuzenství

Druhým typem příbuzenství je příbuzenství afinní (affinity), nepokrevní, které se nezakládá na genetice, ale zahrnuje vztahy, které vznikají prostřednictvím manželství, nebo jiných sociálních vazeb a genetika v něm nehraje žádnou roli. Tento typ příbuzenství zahrnuje například manžela/manželku, tchána, tchýni, zetě, snachu, švagrovou, švagra, nevlastní sourozence, nevlastní rodiče a podobně. Tedy ty členy rodiny, se kterými nejsme geneticky příbuzní.

Jedná se o vztahy, které jsou konstruované kulturně a jejich význam se liší podle jednotlivých společenských a kulturních kontextů. Lze konstatovat, že afinní příbuzenství je silně ovlivněno kulturní symbolikou, která ovlivňuje také očekávání a role, která jsou s těmito vztahy spojeny. Například různé kultury mohou odlišně vnímat role tchána a tchýně a v odlišných kulturách tak mohou mít různé významy a sociální důležitost v rámci rodiny (Schneider 1980, str. 25-27).

Manželství, tedy příklad afinního příbuzenství, zahrnuje mnoho složitých interakcí mezi jednotlivými rodinnými členy. Takto vzniklé vztahy jsou ovlivňovány určitými normami a hodnotami, které se týkají například rodinné soudržnosti, podpory a celkového fungování rodinné jednotky. Na rozdíl od pokrevního příbuzenství není afinní příbuzenství nerozlučitelné, poměrně snadno se dá rozvázat, manželství například rozvodem, ale samozřejmě záleží také na kulturních normách a zvyklostech jednotlivých kultur a společností.

2.6.5 Sňatek

V Občanském zákoníku je manželství definováno takto: „Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc“ (§ 655 č. 89/2012 Sb.).

Z hlediska sociokulturní antropologie lze sňatek chápat jako přechodový rituál. Arnold van Gennep ve své knize „Přechodové rituály: Systematické studium rituálů“ (van Gennep 2018) řadí zasnuby a svatbu právě do kategorie přechodových rituálů. Jak pro ženu, tak pro muže, kteří jsou ve zralém věku, tedy když dospějí, nastává období, pro které je charakteristické založení nové rodiny. Jedná se tedy o změnu společenské kategorie, kterou lze považovat za jednu z nejdůležitějších v lidském životě. V životě dospělých jedinců tak

nastávají velmi důležité změny, a to například změna bydliště, změna rodiny – tedy odloučení se od své orientační rodiny a vytvoření rodiny prokreační (van Genneep 2018, str.121).

Jako pomezí fází tohoto rituálu lze označit období zasnoubení, které může v různých společnostech a kulturách trvat různě dlouhou dobu. Tento přechodový rituál poté završují rituály přijímací. Ty mohou být jak individuální, tak také kolektivní. Mezi individuální přijímací rituály, které k sobě spojují dva dospělé jedince, lze zahrnout například výměnu prstenů mezi snoubenci, novomanželský polibek nebo jídlo ze společného talíře. Mezi kolektivní přijímací rituály poté lze označit například svatební hostinu a dávání a přijímání darů, čímž jsou jedinci přijímáni do nové společnosti (van Genneep 2018, str. 124-130).

2.6.6 Příjmení v rámci příbuzenství podle Janet Finch

Janet Finch ve svém článku „Naming Names: Kinship, Individuality and Personal Names“ (Finch 2008) představuje poměrně detailní analýzu role příjmení, kterou hraje v příbuzenství a jeho významu pro rodinnou a individuální identitu. Ve své práci odhaluje, jak příjmení fungují jako symboly, které odrážejí kulturní hodnoty a individuální rozhodnutí. Zkoumá, jak příjmení nejen ovlivňují, ale jak jsou i ona ovlivňována příbuzenskými a rodinnými vztahy.

Příjmení lze považovat za součást identity každého z nás, která nese významy spojené s rodinným původem, kulturními tradicemi a sociálními normami. Příjmení mají schopnost komunikovat rodinnou historii a identitu na veřejnosti. Díky příjmení můžeme dávat také najevo příslušnost k určité rodinné linii, což může také prohlubovat pocit sounáležitosti mezi členy dané rodiny.

Finch zdůrazňuje, že právě podoba příjmení může složit jako prostředek, který spojuje jednotlivé členy rodiny do jednoho rozpoznatelného celku. Jednotná rodinná příjmení tedy mohou sloužit k vytvoření jednotné rodinné identity, která je následně předávána dalším a dalším generacím. Tato sdílená identita je právě prostřednictvím příjmení velmi často utvářena a posilována. V určitých životních situacích, jako je například vstup do manželství, velmi často nastává změna příjmení především u žen, ať už je to přijetí příjmení manžela, nebo jeho připojení za rodné příjmení ženy. Podoba příjmení, kterou si žena po

uzavření manželství zvolí, může velmi často reflektovat osobní a rodinné hodnoty a může také souviset s její dosavadní rodinnou identitou.

Lze konstatovat, že v mnoha evropských kulturách převládá patrilineární tradice, tedy ta, kde ženy přebírají příjmení po svém manželovi a následně jejich společné děti po svém otci – jedná se tedy o tradici, ve které jsou předvídatelné vzory pojmenovávání, pomocí kterých jsou zviditelněny příbuzenské vztahy. Na základě toho může být manželství chápáno jako dominance muže, jelikož ženina identita je ovlivněna a zároveň může být i pohlčena identitou jejího manžela právě tím, že přijme jeho příjmení. Patrilineární tradice tedy může posilovat také genderové nerovnosti právě tím, že upřednostňuje mužskou identitu před ženskou. Autorka se tím snaží poukázat na to, že tato tradice má hluboké kořeny a často odráží patriarchální hodnoty dané společnosti (Finch 2008, str. 712).

Jak již bylo zmíněno, změna příjmení po uzavření sňatku je praxe, která se ve většině případů týká právě žen. Finch ve svém článku zkoumá také to, jak tento proces ovlivňuje ženskou identitu a jejich příbuzenské vztahy. Každá z žen na tuto problematiku nahlíží ze svého individuálního hlediska, pro některé z žen může změna příjmení představovat ztrátu spojení s jejich rodnou a rodinnou historií, zatímco pro jiné může znamenat posílení jejich nové rodinné role a identity. Pro některé ženy se může jednat dokonce o velmi emocionálně složitý proces a rozhodování o tom, jakou podobu bude mít jejich příjmení, může trvat dlouho, zatímco pro jiné to nemusí být vůbec žádný problém a jsou schopné rozhodnout se hned.

V některých společnostech existují k příjmení další alternativní přístupy, mezi které patří například ponechání si svého rodného příjmení, zdvojené příjmení – tedy připojení manželova příjmení ke svému rodnému příjmení, volba zcela nového příjmení, nebo také možnost, kdy muž přijme příjmení své manželky. Na základě toho lze konstatovat, že tyto alternativní praxe poskytují ženám větší prostor pro jejich rozhodování a pro jejich individuální vyjádření, které mohou odrážet hodnoty a postoje, které samy zastávají. Mimo to tyto možnosti ukazují také na rostoucí flexibilitu, změny v tradičních rodinných strukturách a postupný odklon od patriarchální tradice (Finch 2008, str. 716).

Faktory, které ovlivňují rozhodování týkající se změny příjmení po uzavření sňatku mohou zahrnovat například kulturní normy, rodinné tradice, osobní hodnoty a podobně. Změna příjmení, společně s aktem uzavření sňatku, může být chápána jako reprezentace nového začátku, který ženu spojuje s manželem a jeho rodinou a naopak. Tato změna může

mít významné osobní a rodinné důsledky, ale je třeba poznamenat, že každá z žen ji vnímá jinak. Některé z nich mohou cítit spíše posílení jejich nové rodinné identity a spojení s jejich manželem, ale jiné mohou být zasaženy spíše ztrátou spojení s jejich rodnou rodinou a historií.

V dnešní době se stává stále častějším jevem to, že se v jedné rodině nevyskytuje pouze jedno příjmení, ale může jich být hned několik. To může být způsobeno hned několika faktory. Může se jednat například o možnost ponechání si rodného příjmení, přijetí zdvojeného příjmení, o rozvody, nebo o znovu uzavřená manželství, kdy do nově uzavřených sňatků vstupují i děti z předchozích manželství, které mohou mít zase jiná příjmení. Takto rozdílná příjmení mohou symbolizovat odlišné příběhy a identity jednotlivých členů rodiny, což může vést nejen k různým formám interakce a vnímání uvnitř rodiny, ale také ke ztížení identifikování rodinné jednotky ostatními lidmi, kteří do ní nepatří (Finch 2008, str. 713-714).

2.6.7 Příjmení v rámci příbuzenství podle Martiny Štípkové

Martina Štípková se ve svém článku „Jedna rodina – jedno příjmení? Příbuzenství a společná rodinná příjmení v současné české společnosti“ (Štípková 2010) zabývá fenoménem rodinných příjmení v současné české společnosti a jejich vlivem na příbuzenské vztahy a rodinnou identitu. Tento článek poskytuje vhled například do toho, jak příjmení mohou formovat vnímání rodinné jednoty a mimo to také jaké významy jednotlivci a rodiny příjmením přikládají.

Štípková konstatuje, že příjmení neměla zpočátku příbuzenský význam. Příjmení se nejprve používala pro rozlišení osob se stejným křestním jménem, zpočátku se tedy vázala na konkrétní osoby a nepřecházela na jejich potomky. Následně, s rostoucí důležitostí psané dokumentace, se příjmení postupně fixovala a dědila se po otcovské linii. Tradičně bylo zvykem, že mužovo příjmení nepřecházelo pouze na jeho potomky, ale také ho po uzavření sňatku přijímala jeho manželka, což odráželo patriarchální struktury společnosti, ale v současnosti je již tradice společných rodinných příjmení otevřena mnoha různým interpretacím (Štípková 2010, str. 3-4).

V české společnosti, stejně jako v mnoha jiných, je poměrně běžné, že všichni členové jedné rodiny sdílí stejné příjmení. Tento zvyk lze interpretovat tak, že tím rodina symbolizuje určitou jednotu a soudržnost, a nejen mezi jejími členy to posiluje vnímání

rodinné identity. Příjmení může být tedy chápáno jako symbol rodinné jednoty, jeho sdílení mezi členy rodiny může tak posilovat sounáležitost mezi členy rodiny a pomáhá vytvářet společnou rodinnou identitu. Je však důležité mít na paměti, že příjmení jsou kulturně podmíněná – jejich význam tedy není neměnný, ale může být různě formován – například v závislosti na společenských změnách a individuálních preferencích (Štípková 2010, str. 15). Příjmení tak mohou rodinné vztahy jak zviditelňovat (v případě stejného příjmení), tak potlačovat (v případě odlišných příjmení) (Štípková 2010, str. 12).

V současné době je však otázka příjmení otevřena mnoha různým interpretacím, které berou ohled na individuální přání žen. Dnes tedy není nic neobvyklého, když si žena nechá po uzavření sňatku pouze své rodné příjmení, nebo ke svému rodnému připojí příjmení svého manžela, ale stále se udržuje i „tradice“, kdy žena přijímá pouze příjmení svého manžela, které následně přechází i na jejich potomky (Štípková 2010, str. 9).

Změna, nebo naopak ponechání si rodného příjmení, může být ovlivněno řadou faktorů – například rodinnými tradicemi, vztahy v rodině, osobními hodnotami a podobně. Štípková poukazuje na to, že mnoho žen si v dnešní době ponechává své rodné příjmení, nebo volí variantu zdvojeného příjmení, to může být způsob, jak ženy vyjadřují svoji individuální identitu a rovné postavení ve vztahu (Štípková 2010, str. 8).

3 Empirická část

3.1 Vlastní výzkum

Cílem praktické části mé bakalářské práce bylo zjistit, jaké ženy zaujímají postoje k rodinné identitě a jak ji demonstrují prostřednictvím výběru podoby svého příjmení po uzavření sňatku. Zajímalo mě, co pro ně příjmení znamená a také to, z jakých důvodů si ponechávají, nebo naopak neponechávají také svá rodná příjmení. Ve svém výzkumu jsem se zaměřila nejen na hlavní výzkumnou otázku - „Jak ženy konstruují svoji rodinnou identitu na základě výběru podoby příjmení po uzavření sňatku“, ale v rozhovorech jsem se snažila také proniknout do osobnější roviny žen a jejich vztahů s rodinami. Abych byla hlavní výzkumnou otázkou schopná zodpovědět, pokládala jsem informátorkám mnoho dalších otázek, jako například zda podle nich hraje příjmení důležitou roli v ustavování rodinných vztahů, čím jsou při volbě podoby svého příjmení po uzavření sňatku ovlivňovány, nebo zda chápou změnu svého příjmení na manželovo jako pohlcení části své identity.

3.1.1 Příprava výzkumu

Poté, co jsem si vytyčila oblast a téma, kterým jsem se chtěla ve svém výzkumu zabývat, jsem začala se sháněním a pročítáním odborné literatury a následně s přípravou samotného výzkumu. Nejprve jsem si určila skupinu informátorek, na kterou jsem se chtěla zaměřit. Pro tento výzkum jsem zvolila účelový výběr vzorku a aktérky jsem vybírala na základě určitých kritérií. Hlavními kritérii bylo, aby se jednalo o ženy, které jsou minimálně jednou vdané. Nejen, že mě zajímaly názory žen bez ohledu na zaměstnání, nebo místě bydliště, ale chtěla jsem také získat názory žen z různých věkových skupin, takže žádné věkové kritérium, do kterého by se aktérky musely vejít, jsem stanovené neměla.

3.1.2 Realizace výzkumu

Poté, co jsem dokončila přípravu výzkumu – stanovení výzkumné otázky, příprava otázek pro rozhovory a vytyčení cíle výzkumu, jsem začala s oslovováním možných informátorek. Informátorky pro svůj výzkum jsem sháněla v řadách svých známých a také na sociální síti Instagram. Na Instagram jsem nahrála příspěvek, který informoval o výzkumu, který realizuji pro svou bakalářskou práci. Bylo v něm uvedeno, že se jedná o výzkum rodinné identity žen na základě podoby příjmení, kterou ženy používají po uzavření sňatku, dále to, že sháním ženy, které jsou minimálně jednou vdané a byly by ochotné poskytnout mi zhruba hodinový rozhovor na toto téma. Díky tomuto příspěvku se mi podařilo získat celkem sedm informátorek. Další dvě informátorky jsem získala prostřednictvím doporučení své známé, se kterou jsem vedla jeden z rozhovorů.

S informátorkami, které jsem získala jak z řad svých známých, tak prostřednictvím příspěvku na sociální síti, jsem se nejprve telefonicky spojila, ještě jednou jsem jim upřesnila, o co přesně se jedná, na co se výzkum zaměřuje a jak bude rozhovor probíhat. Již při prvním telefonickém spojení jsem všechny informovala o anonymizaci dat, aby se nemusely bát toho, že by jejich osoba, nebo data, které mi poskytnou, mohly být někým zneužity nebo poškozeny. Následně jsem se s každou z nich domluvila na místě a času osobního rozhovoru.

S informátorkami, které pocházely z řad mých známých, probíhaly rozhovory u mě, popřípadě u nich doma. Naopak s informátorkami, se kterými jsem se před tím osobně neznala, probíhaly rozhovory v neutrálním prostředí kaváren. Vždy jsem se snažila vybrat takové, které jsou na klidném místě. V prostředí kavárny jsme vždy s informátorkou, se

kteřou rozhovor probíhal, vybraly takové místo na sezení, aby se cítila příjemně. Většinou se jednalo o nějaký stůl, který byl v rohu místnosti a v jehož okolí nebyly plně obsazené další stoly, abychom měly na realizaci rozhovoru co největší klid a nebyly, pokud možno, ničím a nikým rušeny. Například jsem si s aktérkami nesedala ke stolům, které byly blízko u vchodových dveří, nebo poblíž objednávacího pultu, díky čemuž jsem alespoň částečně předešla tomu, aby nás v rozhovoru nerušilo otevírání dveří, příchod nových zákazníků, nebo rozhovory týkající se objednávání a výdeje kávy.

Na začátku každého rozhovoru jsem aktérky požádala o informovaný souhlas s nahráváním rozhovoru a využitím získaných dat pro svou bakalářskou práci. Informované souhlasy byly tedy realizovány v ústní podobě a jsou zaznamenány na začátku každého zvukového záznamu rozhovoru. Všechny rozhovory jsem se rozhodla nahrávat na diktafon pomocí svého starého mobilního telefonu. Jelikož rozhovory, které jsem s ženami vedla, zasahovaly do osobní roviny, nechtěla jsem je nahrávat na svůj mobilní telefon, který u sebe nosím běžně každý den, protože kdyby mi byl odcizen, nebo by se do něj někomu podařilo dostat, mohl by se k rozhovorům s osobními daty dostat a cestou zaznamenávání rozhovorů na starý mobilní telefon jsem tomuto chtěla předejít.

Současně s nahráváním rozhovorů jsem měla při ruce také zápisník a tužku, kam jsem si v jeho průběhu zaznamenávala věci, na které jsem se posléze informátorek doptávala, nebo jsem je od nich chtěla nějak dovysvětlit. Zároveň jsem si u každého rozhovoru zaznamenávala do zápisníku také čas, ve kterém odpovídala informátorka na důležitou otázku, nebo když přicházela s nějakými zajímavými osobními poznatky. Zaznamenávání času již v průběhu rozhovorů mi poté usnadnilo analýzu rozhovorů.

Všechny rozhovory proběhly klidně a trvaly průměrně jednu hodinu. Všechny informátorky byly velmi ochotné, bez jakýchkoli problémů odpovídaly na mé otázky a často jsem díky jejich odpovědím ještě rozšiřovala svůj seznam otázek, na které jsem se ptala. Na konci každého rozhovoru jsem informátorkám poděkovala za rozhovor a jejich čas a domluvila jsem se s nimi, že kdyby na mě měly nějaké doplňující otázky, nebo pokud bych se ještě já potřebovala v rámci analýzy rozhovoru na něco doptat, že se spolu telefonicky spojíme.

3.1.3 Metodologie

Tato bakalářská práce je založena na empirickém kvalitativním výzkumu. Snažila jsem se odpovědět na otázky „kdo, co kde, kdy, jak“ a následně jsem získaná data analyzovala a interpretovala a pokusila jsem se odpovědět na otázku proč se to tak děje (Novotná a kol. 2019, str. 260-261). Kvalitativní výzkum jsem si zvolila především z toho důvodu, že mě zajímaly názory a pohledy jednotlivých žen, nesnažila jsem se jejich odpovědi nijak generalizovat a zobecnit na celou populaci žen.

Ve svém výzkumu jsem byla velmi otevřená, kladla jsem důraz na specifickou a jedinečnost, abych byla schopná identifikovat co možná nejvíce drobných detailů, nuancí a variací sledovaného fenoménu a následně je navzájem porovnat, tedy sledovat nejen podobnosti, ale i odlišnosti (Novotná a kol. 2019, str. 261). Díky tomu se mi dle mého názoru podařilo zachytit různorodost, pluralitu a byla jsem tak schopná odpovědět na hlavní výzkumnou otázku. V celém svém výzkumu jsem kladla důraz především na emickou perspektivu, tedy na perspektivu informátorek, se kterými jsem dělala rozhovory.

Jako nástroj pro získávání dat jsem si zvolila polostrukturované (polostandardizované) rozhovory. Pro každý rozhovor jsem si tedy připravila tematické okruhy a několik otázek, které mi posloužily jako jednotná struktura pro všechny rozhovory. Osnovu jsem při každém rozhovoru měla především z toho důvodu, abych se informátorek nezapomněla zeptat na něco důležitého, co by mi později při analýze dat mohlo chybět (Novotná a kol. 2019, str. 322). Rozhovory jsem vždy začínala obecnými otázkami (jako například – „Co pro Vás znamená příjmení? Jakou má podle Vás příjmení funkci?“), abych informátorky nijak neovlivňovala, nebo jim nepodsouvala názory, se kterými se nemusí plně ztotožňovat. Informátorky měly v této formě rozhovoru tedy dostatečný prostor na rozvíjení svých odpovědí a vyjadřování svých názorů a postojů na dané téma. Současně já, jako tazatelka, jsem měla možnost doptávat se na různé nesrozumitelnosti, nebo požádat informátorku například o dovysvětlení nějaké z jejích myšlenek, a to zejména proto, abych jim zcela porozuměla a nedošlo tak k nějakému komunikačnímu nedorozumění, čímž bych mohla celý výzkum ovlivnit. Z odpovědí informátorek se často také vymořily nové otázky, které se ukázaly být důležité pro celkové porozumění emické perspektivy.

Celkem ve třech případech se mi stalo, že polostrukturovaný rozhovor sklouzl k rozhovoru narativnímu, aniž bych se o to nějak snažila. Vždy to vyvolala otázka – „Z jakého důvodu jste si (ne)ponechala své rodné příjmení?“. Jednalo se tedy o to, že mi

informátorky samy začaly vyprávět o svém životním příběhu, ve kterém ilustrovaly, z jakého důvodu se rozhodly pro ponechání si, nebo naopak neponechání si svého rodného příjmení. Když nastala tato situace, nijak jsem do toho nezasahovala a pozorně jsem informátorkám naslouchala. Pouze jsem se je snažila podpořit v jejich vyprávění a pokud mi nebylo něco jasné, nebo jsem měla pocit, že něco potřebuji dovysvětlit, tak jsem se jich na to následně doptala (Novotná a kol. 2019, str. 328). Vždy jsem informátorkám poděkovala za jejich ochotu a otevřenost a také za to, že mi věřily natolik, že se se mnou o takové, často i nepříjemné životní zkušenosti, rozhodly podělit, což mi v mém výzkumu velmi pomohlo a velmi ho to obohatilo.

3.1.4 Výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka, kterou se ve své bakalářské práci snažím zodpovědět, je – „Jak ženy konstruuji svoji rodinnou identitu na základě výběru podoby příjmení po uzavření sňatku?“. Abych však byla schopná tuto otázku zodpovědět, bylo nezbytné stanovit si i další okruhy otázky. Díky těmto okruhům jsem byla schopná každé ženě, především jejímu postoji a názoru, lépe porozumět a zároveň mi usnadnily následnou analýzu a interpretaci a celkové zodpovězení výzkumné otázky.

Mezi okruhy otázky, na které jsem se informátorek během rozhovorů ptala, patří například tyto:

„Co pro ženy znamená příjmení? Jakou má podle nich funkci?“

„Hraje podle žen příjmení důležitou roli v rodinných vztazích?“

„Chápou ženy změnu příjmení na manželovo tak, že nějakým způsobem mění jejich identitu?“

„Z jakého důvodu si (ne)ponechávají ženy i své rodné příjmení?“

„Čím jsou ženy při volbě podoby svého příjmení po uzavření sňatku ovlivněny?“

Těchto pět otázek, které jsem pokládala všem ženám v rozhovorech, je podrobněji analyzováno níže. Součástí analýzy jsou také přepisy částí rozhovorů s jednotlivými informátorkami.

3.1.5 Etika výzkumu

Jelikož je vlastní výzkum pro tuto bakalářskou práci založen na datech, která jsem sbírala primárně z polostrukturovaných osobních rozhovorů, bylo nutné zamyslet se také nad etikou výzkumu, která pro mě byla velmi důležitá. Na začátku každého rozhovoru byly aktérky informovány o tom, že data, která mi při rozhovoru poskytnou, budou použita v bakalářské práci, na které pracuji. Byly seznámeny nejen s obsahem bakalářské práce, ale také s tím, k jakému závěru bych se ve své bakalářské práci chtěla dostat – tedy analyzovat a interpretovat veškerá získaná data. Mimo to jsem aktérky také obeznámila s tím, že je rozhovor nahráván, sdělila jsem informátorkám, jaký bude mít průběh, informovala jsem je o anonymizaci dat a všechny jsem je na začátku rozhovoru poprosila o informovaný souhlas. Dohoda o informovaném souhlasu byla realizována pouze v ústní podobě – výslovnou a jasnou deklarací souhlasu aktérky s účastí na výzkumu a s podmínkami účasti (Novotná a kol. 2019, str. 73). Tyto souhlasy byly také nahrány v záznamu každého rozhovoru.

Jelikož pro někoho může být přijetí i pohled na rodinnou identitu intimním a velmi osobním tématem, jsou v práci data o aktérech anonymizována. V bakalářské práci tedy nejsou uvedena žádná data, která by mohla přímo, nebo nepřímo napomoci k identifikaci aktérek výzkumu (jako například jméno, povolání, místo bydliště a podobně).

Z etického hlediska jsem tedy dbala na to, abych respektovala soukromí a autonomii účastnic výzkumu, abych zamezila nebezpečí využití, nebo zneužití aktérek výzkumu a abych je nijakým způsobem nepoškodila a nezranila. I z tohoto důvodu jsem rozhovory nahrávala pomocí diktafonu svého starého mobilního telefonu, který jsem následně měla uložený doma, aby se k těmto záznamům rozhovoru nikdo nemohl dostat.

3.1.6 Analýza

Jak jsem již zmiňovala výše, každý z rozhovorů jsem si po ústním souhlasu informátorek nahrávala na diktafon a zároveň jsem si dělala poznámky do zápisníku, který jsem v průběhu rozhovorů měla při ruce. Než jsem začala dělat přepisy rozhovorů, u každého z nich jsem provedla pasportizaci. Do protokolu pasportizace rozhovoru jsem vždy uvedla datum, kdy byl rozhovor realizován, místo a čas, následně také to, jak byla každá z aktérek pro výzkum vybrána – v mém případě tedy zda byla jednou z mých známých, nebo doporučena mými známými, nebo zda byla oslovena příspěvkem na sociální síti, s tím souvisel také způsob kontaktování účastnice a dále jsem také popsala průběh rozhovoru (jaká

byla atmosféra, zda došlo k nějakému přerušení, jaký jsem měla z účastnice dojem). Jelikož jsem ve výzkumu prováděla anonymizaci dat, již v protokolu pasportizace rozhovoru, přesněji v údajích o účastníkovi výzkumu, jsem účastnice uváděla pod pseudonymy.

Díky tomu, že jsem se všemi informátorkami vedla polostrukturované rozhovory, díky určité struktuře a posloupnosti otázek se mi lépe analyzovaly. V každém rozhovoru jsem postupně analyzovala všechny otázky. Bylo velmi zajímavé sledovat, jak ženy ke stejné otázce přistupovaly různými způsoby. Myslím si, že se mi podařilo dosáhnout přesně toho, čeho jsem chtěla. Na stejnou otázku jsem získala několik různých odpovědí, které vycházely z individuálních názorů žen na danou problematiku. Samozřejmě se mi stalo i to, že odpovědi některých žen byly podobné. Bylo tomu hlavně tak u otázky – „Čím jsou ženy při volbě podoby svého příjmení po uzavření sňatku ovlivněny?“. Vypozorovala jsem, že ženy, které mají podobné rodinné situace, jsou při volbě podoby svého příjmení ovlivněny podobnými skutečnostmi.

3.1.7 Aktérky výzkumu

Celkem jsem dělala rozhovory se čtrnácti aktérkami, přičemž nejmladší bylo 23 let a nejstarší 76 let. Níže v tabulce je soupis všech aktérek, aby byla dodržena anonymita výzkumu, jsou jejich jména smyšlená. U každé z aktérek je uvedena podoba jejich příjmení, počet rozvodů, z čehož vyplývá i počet uzavřených sňatků (ten lze odvodit, jelikož všechny aktérky byly v době rozhovoru vdané), dále v kolika letech se daná aktérka vdávala (pokud se vdávala vícekrát, je u ní v tabulce vždy uvedeno v kolika letech vstupovala do dalšího sňatku), dále také počet dětí a současný věk.

	Jméno	Podoba příjmení	Počet rozvodů	Počet dětí	V kolika letech se vdávaly	Současný věk
1.	Martina	Zdvojené	0	0	22 let	23 let
2.	Michaela	Manželovo	0	1	24 let	26 let
3.	Věra	Manželovo	0	1	23 let	27 let
4.	Adéla	Zdvojené	0	0	23 let	28 let
5.	Helena	Zdvojené	0	2	24 let	38 let
6.	Kristýna	Zdvojené	1	3	23 let 31 let	40 let
7.	Zdena	Rodné	2	2	19 let 24 let 39 let	43 let
8.	Sofie	Zdvojené	0	2	24 let	48 let
9.	Lenka	Manželovo	0	3	28 let	49 let
10.	Jana	Manželovo	0	4	24 let	49 let
11.	Veronika	Manželovo	0	2	19 let	51 let
12.	Iveta	Zdvojené	1	3	20 let 34 let	52 let
13.	Pavčina	Manželovo	0	2	21 let	73 let
14.	Olga	Manželovo	0	3	20 let	76 let

3.2 Analýza rozhovorů

(přepisy rozhovorů: I = informátorka, T=tazatelka)

1. Co pro ženy příjmení znamená?

Touto otázkou jsem začínala všechny rozhovory. Díky ní se mi podařilo téma samotného příjmení a pohledu na něj otevřít. Tuto obecnou otázku jsem pro začátek rozhovoru zvolila záměrně, chtěla jsem, aby se ženy „naladily“ na téma rozhovoru a aby mi ony samy řekly, jak chápou své příjmení a co pro ně znamená. Já sama jsem se k jejich odpovědím moc nevyjadřovala, abych je nijak neovlivnila v následujícím průběhu rozhovoru, potažmo v jejich dalších odpovědích na otázky, které jsem jim kladla. Na mnoha ženách bylo ze

začátku vidět, že nad významem svého příjmení nikdy moc do hloubky nepřemýšlely, ale většinou se každá z nich po chvílce zamyšlení k nějaké odpovědi dostala.

Informátorka č. 3 Věra: *„Tak díky příjmení si nás ostatní lidé dokáží spojit jako rodinu. Když jdu například pro dítě do školky, představuji se příjmením, ne křestním jménem. Já mám tedy stejné příjmení jako moje děti, ale kdybych neměla, bylo by to asi trochu složitější.“*

Jak je vidět na Věřině odpovědi, okamžitě si příjmení spojila se svou rodinou, její odpověď bych interpretovala tak, že příjmení je pro ni určitým symbolem její rodiny. Jelikož má stejné příjmení jako její manžel a děti, lze konstatovat, že je pro ni velmi důležité, že si je ostatní lidé dokáží právě skrze příjmení spojit jako jednu rodinu.

Informátorka č. 5 Helena: *„No vidíte, příjmení... tak je to součástí mého jména. Příjmení mě spojuje s mojí rodinou ... například v práci mě odlišuje od jinejch žen, který mají stejný křestní jméno jako já.“*

U této informátorky je zjevné, že nad významem svého příjmení nikdy tolik nepřemýšlela, usuzuji tak z její odpovědi. Když jsem se jí na tuto otázku zeptala, poměrně dlouho nad svou odpovědí přemýšlela, na rozdíl od Věry, která odpověděla prakticky ihned poté, co jsem otázku položila. Helena po chvílce přemýšlení odpověděla tak, že ji příjmení spojuje s její rodinou, ale nezmínila přímo manžela ani své děti. Dle mého názoru tomu tak nebylo, protože má zdvojené příjmení, a právě tím, že má jak své rodné příjmení (jak jsem se dozvěděla později v průběhu rozhovoru, nechávala si ho kvůli tomu, že má jen sestru), tak příjmení svého manžela bere rodinu jako jeden velký celek a mezi orientační a prokreační rodinou nijak výrazně nerozlišuje.

Informátorka č. 6 Kristýna: *„Já jsem nad svým příjmením už několikrát přemýšlela, nejdřív když jsem se vdávala poprvé, to jsem si vzala manželovo. Pak jsme se ale rozvedli a měli jsme dítě, tak jsem si i po rozvodu nechala příjmení stejný. Když jsem se ale vdávala podruhé, už jsem věděla, že si příjmení svého manžela připojím k tom, co jsem už měla... takže teď mám dvě. Je to pro mě hlavně důležitý v tom, že mám dítě z předchozího manželství a asi bych si neodpustila, kdybych se jmenovala jinak a měla stejný příjmení jako moje dvě další děti a jiný než to první.“*

Kristýnina odpověď poskytuje vhled opět do jiné situace, a to do takové, kdy ve svém prvním manželství přijala příjmení svého manžela, které automaticky přešlo i na jejich potomka. Po rozvodu si však kvůli spojení se svým potomkem příjmení nezměnila. Když

vstupovala do svého druhého manželství, nové příjmení si ke svému dosavadnímu připojila, protože nechtěla ztratit spojení (v podobě stejného příjmení) se svým prvním dítětem.

Informátorka č. 8 Sofie: *„Příjmení je pro mě hodně důležité ... je to něco, co mě spojuje jak s mým manželem a dětmi, tak s mojí maminkou a tatínkem, se kterými jsem vždycky měla moc hezký vztah. Takže i proto jsem hrozně moc ráda za to, že můžu mít příjmení obě. Kdybych si musela vybrat asi bych to nedokázala.“*

Sofiina odpověď je podle mě ukázkovým příkladem jednoho z důvodů, proč si ženy ponechávají po uzavření sňatku i své rodné jméno. Důvody, ze kterých si ho ženy ponechávají jsou zmíněny i v teoretické části práce a jedním z nich je právě silná vazba a velmi dobré vztahy s orientační rodinou. Sama informátorka ve své odpovědi velmi ocenila možnost, že může užívat obě příjmení, a to interpretuji tak, že rodinné vztahy jak k orientační, tak k prokreační rodině jsou pro ni velmi důležité a utvářejí její identitu.

Informátorka č. 11 Veronika: *„Já jsem nad tím asi nikdy nepřemýšlela. A když se ptáte, tak vlastně ani nevím. Tak třeba v práci, nebo na úřadě, to vždycky říkám příjmení, aby bylo jasné, kdo jsem, takže mě nějak označuje jako člověka a tím, že mám stejný jako manžel a děti, tak ostatní vědí, že ... no že patříme k sobě.“*

Veronika byla jednou ze starších aktérek mého výzkumu, z její odpovědi jde poznat, že nad svým příjmením a rodinnou identitou pravděpodobně nikdy nepřemýšlela. Vdávala se v devatenácti letech, což bylo před více než třiceti lety a v závislosti na tom se domnívám, že v té době se ještě spíše „udržovala tradice“, kdy ženy „automaticky“ přebíraly příjmení svého manžela. Nicméně ve své odpovědi zmínila příjmení ve spojení se svou identitou a se svou rodinou.

Lze tedy konstatovat, že i když jsem dělala výzkum kvalitativní a ne kvantitativní, všechny ženy se shodují na tom, že příjmení určitým způsobem tvoří jejich identitu, právě i tu rodinnou (ve smyslu jejich nukleární rodiny), jak nejedna žena v rozhovoru zmínila. Je pro ně důležité také například v pracovních vztazích a oficiálních dokumentech. U rozhovorů jsem vyzorovala, že i samy ženy si uvědomují spojitost svého příjmení s příjmením právě například svých dětí, pokud mají stejné, dávají jasně najevo, že k sobě patří a tvoří rodinu.

2. Hraje podle žen příjmení důležitou roli v rodinných vztazích?

V podstatě ve všech rozhovorech informátorky narážely nějakým způsobem na svou rodinu, ať už v pozitivním, negativním, nebo neutrálním slova smyslu. Skrze příjmení demonstrujeme svou příslušnost k rodině celý život. Nejprve k nukleární rodině, do které jsme se narodily, tedy k rodině tak zvaně orientační a poté k rodině, kterou sami vytvoříme, tedy k rodině prokreační.

Příjmení v rodinných vztazích může hrát důležitou roli, protože symbolizuje určité spojení lidí, kteří jsou v příbuzenském vztahu. Ale příjmení rozhodně není rozhodujícím faktorem, který by striktně určoval, kdo ke komu patří. Každá z informátorek, jako každý jednotlivec, vidí důležitost v příjmení, pokud vůbec, v něčem jiném.

Informátorka č. 1 Martina: *„Za mě určitě ano ... vdávala jsem se vlastně před rokem, když mi bylo dvacet dva, a ne že by z toho moje rodina neměla radost, nebo že by mi to nějak nepřáli, to vůbec ne, ale cítila jsem, že někteří členové mojí rodiny z toho úplně nadšení nejsou no ...“*

T: *„A jen jste to z nich cítila, nebo Vám někteří členové Vaší rodiny přímo něco řekli?“*

I: *„No to bylo vlastně docela vtipný, rodiče mi jen řekli, ať si to pořádně rozmyslím, že, přeci jen, mám celý život před sebou... Ale moje babička je hodně od rány a ta mi řekla, na to asi nikdy nezapomenu, že už nebudu jejich.“*

T: *„Promiňte, jestli je to pro Vás až moc osobní, ale ovlivnilo to nějak vztah s Vaší babičkou? Nebo to spíš byly takové ty řeči, které babičky občas mají?“*

I: *„Ne ne, s babičkou mám pořád moc hezký vztah, ale vlastně mě tahle věta asi nějak ovlivnila.“*

T: *„Jakým způsobem Vás ovlivnila?“*

I: *„Tak dost mě to zamrzelo, že už nebudu jejich, ale vím, že to asi nemyslela nijak špatně. Já jsem samozřejmě věděla, že si můžu nechat i svoje příjmení, ale nikdy jsem nad tím tolik nepřemýšlela ... ale, víte, tahle věta pro mě byl takový budiček, jestli se to tak dá říct, že vlastně už tím příjmením opravdu nebudu jejich.“*

T: *„A vy tedy máte zdvojené příjmení, ovlivnila Vás v tom rozhodnutí právě tato věta, kterou jste slyšela od své babičky?“*

I: „*Ve finále asi jo. Pořád jsem chtěla být i jejich a ke všemu mám jenom sestru, takže by to příjmení u nás v rodině úplně zaniklo, takže jsem se rozhodla, že budu mít příjmení obě.*“

Martina byla nejmladší aktérkou mého výzkumu. Dle mého názoru právě i v závislosti na její mladý věk, mohla být větou, kterou jí řekla její babička, i když sama říká, že to snad nemyslela nějak špatně, při volbě podoby svého příjmení po svatbě ovlivněna. Její rozhodnutí ponechat si nakonec obě příjmení interpretuji tak, že se „bála“, že by ztratila pouto se svou orientační rodinou a mohlo by to ovlivnit jejich vztahy.

Informátorka č. 2 Michaela: „*Příjmení je určitě v něčem důležité, ale hlavní podle mě je to, jak se cítíme ... koho máme rádi ... to příjmení určitě nedokáže vyjádřit.*“

Michaela ve své odpovědi naznačila, že příjmení pro ni nezobrazuje přímý odraz rodinných vztahů, ale zároveň je pro ni důležité. V této odpovědi je vidět, že podle Michaely se rodinné vztahy na příjmení nezakládají, jsou pro ni důležitější citové vazby, které vidět nejsou a nejsou ani reprezentovány prostřednictvím příjmení, která se v rodině vyskytují.

Informátorka č. 6 Kristýna: „*Před několika lety bych Vám asi řekla že ne, ale teď za mě určitě ano, tedy minimálně v naší rodině. Jsem rozvedená a mám děti z dvou různých manželství, takže minimálně, a hlavně právě kvůli těm dětem, je pro mě příjmení hrozně důležité.*“

T: „*A v čem přesně je pro Vás příjmení v rodinných vztazích důležité? Dokázala byste to nějak definovat, nebo přiblížit?*“

I: „*Tak když to vztáhnou na ty děti... ty mají jenom jedno příjmení a většinou je to po otci. Takže kdybych měla jiný, mohlo by to být pro to dítě matoucí, a to nechci. Já chci, aby i pro to dítě, i až vyroste, aby bylo jasně vidět, ke komu patří ... jako ke mně a k jeho tátovi, k rodičům. Kdybych měla jiný příjmení a zároveň stejný jenom jako jeho sourozenci, mohlo by si připadat, že k nám nepatří, a to by pro mě bylo hrozný.*“

I: „*Ještě bych asi řekla, že třeba řekla že vztah s maminkou mého manžela poté, co jsme se vzali, nebyl úplně nejlepší. Ona je taková konzervativní a celkem ji vadilo, že budu mít dvě příjmení, ze kterých jedno bude stejné jako příjmení mého bývalého manžela ... no... takže z toho úplně nadšená nebyla, ale časem to vstřebala a myslím, že mě už pochopila.*“

Z Kristýniny odpovědi je zjevné, že příjmení pro ni v rodinných vztazích hraje velmi důležitou roli. Jak sama říká, je to způsobeno především rozvodem, druhým manželstvím a v neposlední řadě také tím, že z prvního manželství má potomka. Volba zdvojeného příjmení

pro ni byla naprosto jasnou. Jedna část příjmení ji spojuje s jedním z jejich dětí a ta druhá s jejím současným manželem a jejich společnými dětmi. Z její odpovědi je jasně vidět, že příjmení je pro ni pojátkem rodiny, které dokresluje a utvrzuje rodinné vztahy a spojitost mezi jednotlivými členy rodiny.

Následně však ještě krátce zmínila vztah se svou tchýní, která je podle jejích slov konzervativní a zdvojená příjmení neuznává, což mohlo být zdrojem toho, že jejich vztah ze začátku nebyl nejlepší. Takže z tohoto úhlu pohledu by se dalo konstatovat, že právě příjmení po uzavření nového sňatku hraje důležitou roli v utváření nové rodinné identity a začlenění se do rodiny. Ale zároveň je na tomto příkladu vidět, že osobní postoje k příjmení se může v průběhu času měnit, stejně tak jako u Kristýniny tchýně, která její rozhodnutí ponechat si dvě příjmení pochopila.

Informátorka č. 7 Zdena: *„No, jak se to vezme, to má asi každý jinak. Pro mě vlastně důležitou roli hraje i nehraje.“*

T: *„co tím máte na mysli?“*

I: *„Tak já jsem dvakrát rozvedená a vdávala jsem se už potřetí. Mám děti s dvěma různými muži a s tím třetím už žádné dítě nemám, ale i když jsem vdaná mám svoje rodné příjmení, nejsem tedy příjmením spojená ani se svými dětmi, ani se svým současným manželem.“*

T: *„Takže pro Vás je důležité, abyste byla spojena především s rodinou, do které jste se narodila?“*

I: *„Vlastně ano ... ani s jedním z mých prvních manželů jsem neměla hezký vztah a když mám příjmení stejný jako moji rodiče, mám takový pocit ... jak to říct ... no že k nim patřím a máme moc hezký vztah.“*

T: *„A Nevadí Vám, že nemáte stejné příjmení jako Vaše děti?“*

I: *„Já jsem měla děti poměrně dost brzy, takže už jsou dospělé a několikrát jsem se o tom s nimi bavila, o tom, jaké vztahy jsem měla s jejich otci, což vlastně i samy zažily. Takže to chápou ... pro mě je důležité, abych byla viditelně svázaná se svými rodiči, ale nic to nemění na tom, že bych svoje děti nemilovala a netvořila s nimi rodinu.“*

Na příběhu Zdeny je velmi zajímavé, jak ji vztahy a zkušenosti s předchozími dvěma manžely ovlivnily při volbě podoby jejího příjmení, když se vdávala potřetí. Jak je

zmiňováno v článku Martiny Štípkové, příjmení může rodinné vztahy navenek zviditelňovat, nebo potlačovat. Paní Zdena chtěla být viditelně spojena se svou orientační rodinou, přestože má děti, se kterými prostřednictvím příjmení viditelně spojená není. Jak sama říká, na vztazích s dětmi to pro ni nic nemění, ale pro okolí to může být matoucí. Tento příběh demonstruje to, jak může být pro každou ženu symbol příjmení důležitý v něčem jiném a jakým způsobem následně konstruuji svoji rodinnou identitu.

Informátorka č. 9 Lenka: *„Tak já třeba od doby, co jsem vdaná, mám jenom manželovo příjmení ... ale na rodinných vztazích se nic nezměnilo.“*

T: *„Takže si myslíte, že příjmení rodinné vztahy neovlivňuje?“*

I: *„Za mě určitě ne ... beru to spíš jako něco, podle čeho ostatní poznají, kdo k sobě patří. Ale že by to, že se jmenuju jinak než moje rodiče, způsobilo třeba to ... já nevím ... že se třeba budeme mít míň rádi, to určitě ne.“*

Na tomto příkladu je vidět zcela odlišný názor, například oproti tomu, který mi poskytla informátorka č. 6 Kristýna, nebo informátorka č. 7 Zdena, kdy informátorka č. 9 Lenka zastává postoj, že příjmení nijak nedefinuje, ani neovlivňuje rodinné vztahy. Z její odpovědi je patrné, že příjmení chápe spíše jako prostředek, díky kterému jsou ostatní lidé schopni přiřadit si k sobě členy určité rodiny, kteří sdílí totožné příjmení.

Tuto analýzu bych ještě doplnila o to, že každá z nich se nachází v naprosto odlišné situaci – co se týče dětí a počtu uzavřených manželství. Je možné, že kdyby se Lenka nacházela v obdobné situaci jako Kristýna, nebo Zdena, mohla by mít na důležitost příjmení v rodinných vztazích odlišný názor, než jaký má ve své současné situaci. V tomto porovnání je viditelné, že postoje a názory, které se týkají příjmení a rodinné identity se mohou v průběhu života a v závislosti na situacích, které jedinec prožívá, výrazně měnit (jako tomu bylo například u Kristýny, nebo u Zdeny).

Z rozhovorů vyplývá, že pro ženy je příjmení důležité v tom, že díky němu dochází k viditelnému spojení lidí v jedné rodině. Na druhou stranu je to spíše aspekt, který je pro ostatní lidi. Ale žádná z žen se nevyjádřila tak, že by se k sobě se zbytkem rodiny po změně příjmení chovali jinak. Ve všech zmíněných odpovědích informátorek se jednalo spíše o jejich subjektivní pocity, ať už vůči svým dětem, nebo své orientační rodině.

3. Čím jsou ženy při volbě podoby svého příjmení po uzavření sňatku ovlivněny?

Z rozhovorů vyplynulo, že ženy jsou primárně ovlivňovány následujícími aspekty:

A) Vztahy s rodinou – jak jsem vypořadala z rozhovorů, ženy bývají ovlivněny především velmi špatnými vztahy, nebo naopak velmi pozitivními vztahy. Za špatné vztahy lze považovat například rozvod rodičů, celkovou nefunkčnost rodiny, nebo i zavržení ženy, nebo nesouhlas rodičů s jejím partnerem, kterého si chce vzít za manžela. Naopak velmi dobré vztahy mohou ženu podpořit v tom, aby si své rodné příjmení, skrze které bude stále spojena se svou orientační rodinou, ponechala i po vstupu do manželství a případně po vytvoření své vlastní nukleární rodiny.

Informátorka č. 4 Adéla: *„Já mám tedy obě příjmení, jak svého manžela, tak své rodné. Mám se svými rodiči krásný vztah a vždycky mě ve všem podporovali, vlastně i teď mě velmi podporují a když jsem měla možnost mít obě příjmení, vlastně jsem vůbec neváhala a věděla jsem hned, že si chci nechat i svoje rodné.“*

Informátorka č. 10 Jana: *„Mám jenom manželovo, nikdy jsme v rodině neměli moc vřelý vztahy, takže jsem neměla důvod si ho nechávat, ani jsem nad tím snad nepřemýšlela.“*

Na příkladu Jany a Adély je tedy krásně vidět, jak právě rodinné vztahy s naší orientační rodinou mohou volbu podoby příjmení po uzavření sňatku ovlivňovat.

B) Sourozenci – dalším aspektem, který může ovlivnit to, zda si žena nechá i své rodné příjmení, může být i to, zda má daná žena sestru, bratra, nebo zda je jedináčkem. Ty ženy, které mají pouze sestru uváděly, že by jim bylo líto, kdyby jejich rodné příjmení zaniklo, a proto se často rozhodnou tak, že alespoň ony budou nositelkami tohoto příjmení, i když ho následně ani nepřenaší na svoje děti.

Informátorka č. 2 Michaela: *„Já jsem přemýšlela nad tím, jestli si mám nechat i to rodný, ale tím, že mám bráchu, tak jsem věděla, že to příjmení bude s někým pokračovat. Co jsem se bavila se svými kamarádkama, tak jedna má právě jenom ségru, a tak si nechala i svoje rodné příjmení, aby nezaniklo ... chtěla ho ještě chvíli podržet, nebo jak to mám říct.“*

Informátorka č. 5 Helena: *„No důvod, proč mám i rodný příjmení je vlastně kvůli tomu, že mám sestru a nechtěla jsem, aby to příjmení úplně zmizelo.“*

Případ Michaely a Heleny demonstruje rozdílné chápání rodného příjmení v závislosti na sourozencích. V případě Michaely, která má bratra, bude její rodné příjmení pokračovat s ním, ale v případě Heleny, která má sestru, by její rodné příjmení zaniklo.

C) Podoba příjmení – v rozhovorech jsem se s tím osobně nesetkala, ale když jsem se s informátorkami bavila o možných důvodech, proč by si své rodné příjmení například nenechaly, tak jsem se setkala i s odpověďmi typu:

Informátorka č. 11 Veronika: *„Kdybych měla příjmení, za který by se mi třeba ve škole směli, nebo by se mi prostě nelíbilo ... bylo by prostě nějaký jako třeba ... já nevím ... Prasáková ... tak bych si ho v žádném případě nenechala.“*

nebo

Informátorka č. 3 Věra: *„Uvažovala jsem o tom, že si ho nechám (rodné příjmení), ale vůbec se mi k manželovu nehodilo, tak mám jen to jeho.“*

D) Generace – záleží také hodně na tom, v jaké době se daná žena vdávala. Jak je z rozhovorů vidět, tak u starších generací (v tomto výzkumu především dvě ženy, kterým je 73 a 76 let) si ženy automaticky braly příjmení svých manželů a nad jinou variantou prakticky ani nepřemýšlely, i když s ohledem na právní ustanovení měly stejné možnosti, jaké mají ženy dnes. Znovu zde odkazuji na zákon, který je zmíněn výše v kapitole „Legislativa“ - Zákon č. 94/1963 Sb. uváděl, že „(1) Snoubenci jsou povinni při uzavírání manželství před matričním úřadem nebo oprávněným orgánem církve souhlasně prohlásit, zda příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, či zda si ponechají svá dosavadní příjmení nebo zda spolu s příjmením společným bude jeden z nich užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí; bylo-li předchozí příjmení složeno ze dvou příjmení, může být na druhém místě užíváno a uváděno jen jedno z nich. (2) Ponechají-li si svá dosavadní příjmení, prohlásí, které z jejich příjmení bude příjmením společných dětí“ (Zákon č. 94/1963 Sb.).

Naopak mladší ženy dnes nad podobou svého příjmení přemýšlejí mnohem více – například kombinování jmen, nepřechylování jmen do ženského rodu, takže mohou mít příjmení naprosto totožné se svým manželem, nebo ponechání si pouze svého rodného příjmení a podobně.

Informátorka č. 13 Pavlína: „*Tak když já jsem se vdávala, tak bylo běžné, že si žena brala mužovo příjmení...a nebylo zvykem, že by si ženy vybíraly.*“

Informátorka č. 14 Olga: „*Já mám vlastně skoro celý život příjmení svého manžela a asi to i bylo tou dobou, dneska bych si třeba vybrala jinak ... ale v době, kdy jsem se vdávala se o tom, aspoň v mém okolí, nijak nemluvalo.*“

E) Děti – pokud mají ženy dítě z předchozího manželství a znovu se provdají, často si nechávají i příjmení z původního manželství, aby měly určité spojení s dítětem. To však není pravidlem – viz příklad ženy, která si po dvou rozvodech a po uzavření třetího sňatku, přestože má děti, nechala své rodné příjmení.

Tento příklad lze také ukázat na rozhovoru s informátorkou č. 6 Kristýnou. Jak jsem se od ní v našem rozhovoru dozvěděla, je jednou rozvedená a z prvního manželství má potomka, když se vdávala podruhé, měla jasno v tom, že si nechá jak příjmení svého bývalého manžela, aby jeho prostřednictvím byla spojena se svým prvním dítětem, tak že přijme i příjmení svého nového manžela, jehož prostřednictvím bude spojena s ním a dalšími dětmi.

4. Z jakého důvodu si ženy (ne)ponechávají i své rodné příjmení?

Tato otázka pro mě byla v některých rozhovorech velmi zásadní, jelikož z odpovědí žen lze částečně odpovědět na hlavní výzkumnou otázku (Jak ženy konstruují svoji rodinnou identitu na základě výběru podoby příjmení po uzavření sňatku). Diskusí nad touto otázkou jsem s většinou informátorek strávila dlouhé minuty a některé z nich mi dokonce odkryly své velmi zajímavé osobní příběhy, které je vedly k tomu, aby si rodné příjmení ponechaly, nebo ho zcela zavrhly. Dokonce bych řekla, že u této otázky se u tří informátorek z polostrukturovaného rozhovoru stal rozhovor narativní. Jelikož jsem si jejich otevřenosti velmi vážila, nechala jsem se vyprávět a jen jim naslouchala, pouze jsem párkrát reagovala krátkými odpověďmi, které informátorky „povzbuzovaly“ k pokračování ve vyprávění, nebo například k dovysvětlení nějaké části jejich příběhu.

Jedním, z důvodů, proč si ženy chtějí své rodné příjmení ponechat a nové, manželovo, k němu připojit, je takový, že dotyčná nemá bratra (někdy ani bratrance), který by toto rodné příjmení nesl dál a mohl ho tak předávat další generaci.

Informátorka č. 5 Helena: „*Já mám jen jednoho sourozence, a to sestru, takže pokud bych si své rodné příjmení po svatbě nenechala, tak by u nás v rodině úplně zaniklo.*“

T: „*Chápu Vás, máte s manželem děti?*“

I: „*Ano, dvě.*“

T: „*A pokud se mohu zeptat, Vaše děti mají jaké příjmení? Jen manželovo, nebo stejné jako Vy, tedy i s Vaším rodným příjmením?*“

I: „*Ne ne, mají jen manželovo, to bychom jim v tom udělali pěkněj bordel, kdyby měly dvě příjmení.*“

Pozn.: Poté, co se děti narodí do uzavřeného manželství dle právních ustanovení ani nesmějí mít dvě příjmení, rodiče musí vždy zvolit pouze jedno příjmení, špatně jsem položila otázku.

T: „*To máte asi pravdu. A pro Vás má tedy Vaše rodné příjmení takový význam, že jste si ho nechala jen pro sebe s tím, že s Vámi i zanikne, chápu to správně?*“

I: „*Jakoby vlastně jo. Já mám se svou rodinou celý život moc hezký vztah, a právě to příjmení mi přijde jako takové moc hezké spojení s nimi, i když už mám vlastně svou vlastní rodinu. Jako kdybych s nimi hezké vztahy neměla, tak bych si ho asi nenechávala ... a bylo by mi to jedno ... možná bych si ho nenechala ani kdybych měla bráchu, ale nemám, tak jsem si ho prostě nechala.*“

Jak je na příkladu rozhovoru s touto informátorkou vidět, tak pokud v rodině není nikdo, například sourozenec – bratr, kdo by mohl dále nést rodné příjmení ženy, a pokud má žena se svou rodinou dobré vztahy, může pro ni být těžké se svého rodného příjmení vzdát, může se tedy jednat o emocionální rozhodnutí. Ponechání si rodného příjmení vyjadřuje určitou příslušnost i ke své původní rodině, která může být demonstrována právě skrze dvojí příjmení.

Ale v rozhovorech jsem se setkala i s případy, kdy ženy měly jak své rodné příjmení, tak manželovo, ale v každodenním fungování s tím úplně spokojené nebyly.

Informátorka č. 4 Adéla: „*Když jsem se vdávala ... to mi bylo dvacet tři ... tak jsem si myslela, že bude super mít obě příjmení, ale ve finále bych možná byla radši, kdybych měla jenom manželovo.*“

T: „*Aha ... Změnilo se u Vás v rodině něco? Nebo z jakého důvodu?*“

I: *„Ne, nic se nezměnilo ... ale třeba na úřadě, nebo v práci, to je vždycky zdoluhavý vypisování, kolikrát mám problém se i vejít do kolonek, protože mám dlouhý jak rodný příjmení, tak to, co jsem přijala od manžela... nikdo vlastně neví, kterým příjmením Vám má říkat a často se mě lidi ptají jaký je jaký a mě už to taky nebaví jim to vysvětlovat.“*

Nicméně vzdání se rodného příjmení může být ovlivněno například „tradicí“ přijímat po uzavření sňatku příjmení manželovo, nebo špatnými vztahy v rodině. U starších informátorek bylo většinou těžké toto téma nějak do detailu rozvinout.

T: *„A Vás ani nenapadlo, že byste si své rodné příjmení ponechala a manželovo k němu připojila?“*

Informátorka č. 14 Olga: *„A víte, že ani ne ... já jsem se vdávala v roce 1968. Prostě jsem se vdala a příjmení si změnila na mužovo. Já stejně dneska těm ženským moc nerozumím ... za mě, když jsem se vdávala ... to asi ani taková možnost nebyla ... prostě když se ženská vdala, tak se jmenovala jako její manžel a hotovo. Dneska si toho ty mladý navymejšlej, že už nevědí, co by.“*

U starších informátorek tedy převládal názor, který je ukázaný výše na útržku z rozhovoru s jednou z nich. Jedna z mých informátorek zmínila, že „taková možnost nebyla“, ale není tomu tak, protože s ohledem na právní ustanovení měly ženy v druhé polovině dvacátého století stejné možnosti volby, jako mají ženy v dnešní době (viz Zákon č. 55/1950 Sb.). Naopak jsem se ve svých rozhovorech setkala i s takovými příběhy, kdy i mladší ženy přijaly pouze manželovo příjmení, a to z důvodu špatných rodinných vztahů.

Informátorka č. 10 Jana: *„Já mám rozvedené rodiče a s tátou se vlastně vůbec nestýkám ... takže jsem neviděla jediný důvod, proč si své rodné příjmení nechat. Abych byla upřímná ... vlastně jsem se i těšila, až se ho konečně zbavím.“*

T: *„A se svou maminkou máte jaký vztah? Neuvažovala jste, že byste si nechala příjmení třeba kvůli ní?“*

I: *„S mamkou mám krásný vztah, ale ona se pak znovu vdala ... takže stejné příjmení jako táta jsem měla jenom já a nechtěla jsem s ním být nijak spojovaná.“*

Jak je zde tedy možné vidět, rodinné vztahy, i ty špatné, často ovlivňují ženu v tom, zda si své rodné příjmení ponechá, nebo ho dokonce i zcela zavrhne. Nemusí to záviset pouze na tom, jaké má vztahy s rodinou přímo žena, ale jejich rozhodnutí může být ovlivněno například rozvodem rodičů, nebo celkovou atmosférou panující v rodině.

Příběh jedné ženy mě opravdu velmi zaujal. Jedná se o ženu, která se vdala již potřetí. Při uzavírání svých prvních dvou manželství si vždy brala příjmení svého manžela. Jak mi však sama vyprávěla, ani jedno z jejích dvou prvních manželství nebylo vůbec šťastné a docházelo jak k fyzickému, tak psychickému týrání. A po druhém rozvodu se vrátila zpět ke svému rodnému příjmení, protože s bývalými manžely nechtěla být nijak spojována, přestože s nimi měla děti, které měly příjmení po svých otcích.

Informátorka č. 7 Zdena: *„Byla jsem úplně zničená ... řekla jsem si ... že jestli se ještě vůbec někdy vdám, i tak si nechám to svoje.“*

T: *„Říkala jste, že jste vdaná potřetí, jak to tedy je s Vaším příjmením nyní?“*

I: *„No ... jo, vdala jsem se, ale díky předchozím zkušenostem ... opravdu jsem si nechala své rodné příjmení. Cítím se s ním tak nějak ... bezpečněji, nebo jak to říct. Má rodina mě vždycky podržela a pomáhala mi v těch nejtěžších chvílích, který si spousta lidí ani nedokáže představit ... jak to bylo hrozný. Už jsem i starší a manžel o všem, co se mi dělo ví, takže to nějak ... respektoval ... a jsem vdaná, mám svoje rodný příjmení a ani jsem si k němu nepřipojovala to jeho. Skrz příjmení chci být spojovaná hlavně se svými rodiči a už s nikým jiným.“*

Její odpověď lze interpretovat tak, že pro ni bylo důležité, aby její rodinná identita byla stejná, jako předtím, než se vdávala poprvé. Z jejího vyprávění lze zřetelně poznat, že negativní životní zkušenosti s prokreační rodinou, tedy zároveň s novou rodinnou identitou, kterou se svými manželi a dětmi vytvořila, ji ovlivnila natolik, že se navrátila ke své původní rodině, a tedy i rodinné identitě, která pro ni byla bezpečnou.

5. Chápou ženy změnu příjmení na manželovo tak, že nějakým způsobem mění jejich identitu?

V této otázce se ženy rozdělovaly do dvou skupin. Podle výpovědí informátorek by se to dalo rozdělit na ženy, které si nechaly své rodné příjmení a na ženy, které přijaly pouze příjmení svého manžela.

Informátorka č. 1 Martina: *„Příjmení mám od narození a nechtěla jsem se ho vzdát ... beru ho jako součást sebe. Proto jsem si ho i nechala ... asi ... asi bych se cítila jako někdo jiný, kdybych ho neměla.“*

Z této odpovědi tedy lze usoudit, že pro určitou skupinu žen znamená vzdát se svého rodného příjmení jako kdyby se měly vzdát kousku sebe samých, a proto si ho nechávají. Mohou cítit velmi silné pouto se svou orientační rodinou, mohou být pyšné na jejich rodinné hodnoty a tradice, čehož může být právě příjmení určitým symbolem. Samozřejmě záleží na mnoha aspektech, které jsou zmíněné výše. Setkala jsem se ale i s naprosto opačnou reakcí:

Informátorka č. 10 Jana: *„To vůbec, já jsem pořád já ... ať se budu jmenovat tak nebo onak.“*

T: *„Takže pro Vás se se změnou Vašeho příjmení na příjmení Vašeho manžela nic nezměnilo? Nebylo to pro Vás nějakým způsobem těžké?“*

I: *„Ne, ne, jak jsem už říkala, tak v naší rodině nebyly úplně dobré vztahy, moje rodiče se rozvedli, takže se každý jmenoval jinak a naše rodina byla vždycky taková rozdělená. Spíš bych možná i řekla, že to, že jsem s manželem založila novou rodinu, jsme spolu dvacet pět let, máme děti ... a funguje nám to...tak mě to spíš posílilo, víte ... že nemám rodinu nějak rozvrácenou, jestli mě chápete.“*

Po důkladném analyzování rozhovoru s Janou mi přijde, z toho, co mi v průběhu rozhovoru sdělila, že to v rodinném životě jako dítě neměla moc jednoduché. Její rodiče se rozvedli, její matka si našla nového manžela, a jak sama popsala, jejich vztahy nebyly nejlepší. Proto se domnívám, že jejich rodina pravděpodobně nebyla moc soudržná, neměly nějak stanované rodinné hodnoty a tradice, díky kterým by rodinu a vztahy mezi rodinnými členy posilovali. Proto si ani po uzavření sňatku nenechávala své rodné příjmení a přijala pouze příjmení svého manžela. Svou prokreační rodinu v rozhovoru popisovala velmi hezky a bylo vidět, že je na ni (a pravděpodobně i sama na sebe) pyšná v tom smyslu, že nevyrostala v rodině, která by byla podle jejích představ, ale přesto se jí podařilo vytvořit takovou rodinu, kde právě rodinné hodnoty a tradice posilují rodinnou soudržnost a vztahy.

Informátorka č. 7 Zdena: *„Tak když se podívám na to, co všechno jsem si v manželstvích prožila, určitě mě velmi ovlivnila. Určitě to nezpůsobilo příjmení, které jsem si vždy vzala po manželech, ale mám s tím spojeno strašně moc špatných věcí ... ale celkově mě ta manželství jako člověka změnila.“*

T: *„V jakém smyslu Vás změnila?“*

I: *„Víte, když si několik let procházíte peklem a vlastně nejste schopná z toho manželství odejít, něco je špatně ... postupně jsem si uvědomila, že jsem úplně jiná, jaká být nechci...“*

hrozně moc mě podrželi moje rodiče a sourozenci, takže jsem si uvědomila, že s nimi nikdy nechci ztratit takové to pouto a jsem jim za všechno hrozně moc vděčná, proto jsem se vrátila ke svému rodnému příjmení, i když jsem se vdala i potřetí.“

Životní příběh Zdeny, o který se se mnou v rozhovoru podělila pro mě byl velmi silný. Jak sama říkala, tak se v prvních dvou manželstvích cítila tak, jako by nebyla sama sebou. Určitě se nejedná o to, že by jen pouhé příjmení Zdeny takto změnilo, za tím stály především vztahy, které měla se svými manžely, ale ovlivnilo ji to v jejích dalších životních rozhodnutích. Díky těmto otřesným zkušenostem si uvědomila například to, že chce být stále viditelně spojována se svými rodiči a sourozenci, sama přiznala, že s rodným příjmením se cítí „bezpečněji“.

Kromě těchto dvou „skupin“ se však převážně starší informátorky vyjadřovaly tak, že o „nějaké své identitě“ vůbec nepřemýšlely. Celkově mi srovnávání pohledů starší a mladší generace přijde velmi zajímavé.

Informátorka č. 13 Pavlína: *„Prosím vás jaká identita? ... To já takhle vůbec neberu ... to spíš ty mladý dneska, ale mě byla nějaká identita před lety úplně jedno ... ani ... vždyť já tomu ani úplně nerozumím.“*

Informátorka č. 14 Olga: *„Já Vám asi vůbec nerozumím, na co se ptáte ... já jsem už stará a vůbec nic o tom nevím.“*

S oběma nejstaršími aktérkami výzkumu, s Pavlínou a Olgou, bylo velmi těžké vést nad touto otázkou rozhovor, který by směřoval k nějakému cíli. Oběma jsem se snažila pojem „identita“ nějak vysvětlit, aby jasněji pochopily, na co se jich ptám, ale smysluplné odpovědi se nám bohužel ani společnými silami nepodařilo dobat.

3.3 Shrnutí výsledků

Pomocí kvalitativního výzkumu za použití metody polostrukturovaných rozhovorů se mi podařilo od aktérek výzkumu získat potřebné odpovědi pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky – „Jak ženy konstruují svoji rodinnou identitu na základě podoby příjmení po uzavření sňatku“. Do svého výzkumu jsem zapojila celkem čtrnáct aktérek, které byly v různých životních situacích, měly rozdílný věk a každá z nich měla za sebou určité životní zkušenosti, které nějakým způsobem formovaly její odpovědi a celkově pohled na diskutované téma. Jelikož jsem prováděla kvalitativní výzkum, bylo mým cílem získat od

každé aktérky její názor na dané téma a co nejlépe ho pochopit, abych mohla z odpovědí vyvodit určité výsledky. Nejednalo se o kvantitativní výzkum, jehož výsledky bych chtěla zobecňovat na populaci žen.

Ve výzkumu se mi podařilo nahlédnout do osobních životů žen a následnou analýzou a interpretací se dobrat k určitým výsledkům. To, jak ženy pohlíží, potažmo jak konstruují svoji rodinnou identitu se odvíjí od několika skutečností. Závisí to například na tom, jaké mají vztahy se svou orientační rodinou, zda mají sourozence, děti, zda za sebou mají rozvod/y a jak vůbec chápou svá příjmení, zda pro ně má nějaký hlubší význam, nebo ne. Vybrala jsem si pět okruhů otázek, na které jsem se, mimo jiné, ptala v rámci prováděných rozhovorů všech žen a některé z jejich odpovědí, které mi přišly pro můj výzkum nejdůležitější, jsem analyzovala výše a součástí analýzy jsou také přepisy odpovědí, nebo částí rozhovoru s danými aktérkami.

Došla jsem k závěru, že za každou ženou stojí jedinečný životní příběh, který ji v jejím rozhodnutí ovlivňuje. V rozhovorech jsem viděla také určité rozdíly, které byly způsobené věkem informátorek, tedy tím, v jaké době se vdávaly. Zatímco u starších žen, které se vdávaly v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století, byla poměrně silně patrná patrilineární tradice, o které se ve své práci zmiňuje jak Martina Štípková (Štípková 2010), tak Janet Finch (Finch 2008), u žen, které se vdávaly v pozdější době se naopak projevuje ústup této tradice a uvědomování si možných alternativních podob příjmení, které ženy v současné české společnosti poměrně hojně využívají.

Pro mnoho žen, které se mého výzkumu účastnily, byly vazby s jejich orientační rodinou velmi důležité a právě tím, že si po uzavření manželství ponechaly i své rodné příjmení, s ní tak udržely „viditelnou“ vazbu. Naopak jsem se setkala i s aktérkami, pro které vazba na jejich orientační rodinu tolik důležitá nebyla, což bylo způsobené například rozvodem rodičů, nebo celkovou nesoudržností rodiny, a proto si své rodné příjmení neponechaly.

Velmi zajímavé byly také pohledy žen, které jsou vdané již podruhé, nebo potřetí. Jednalo se o dvě ženy, jejichž názory se od sebe velmi lišily. Přestože obě mají děti, na svá příjmení měly naprosto odlišný pohled. Zatímco jedna chtěla být skrze příjmení spojována jak se všemi svými dětmi a se současným manželem, ta druhá naopak kvůli svým zkušenostem z předchozích manželství chtěla být spojována výhradně se svou orientační rodinou. Pohled této ženy demonstruje, že pro někoho nemusí být důležité mít stejné

příjmení s členy své prokreační rodiny a dávat tím ostatním najevo, že k sobě patří, což by se dalo interpretovat tak, že jsou pro ni mnohem důležité pocity, které příjmení nedokáže nijak vyjádřit.

Konstrukce rodinné identity je pro mnoho žen velmi důležitá. Některé ženy již na rozhovor s tímto vědomím přišly, ale s jinými jsme se společně k tomuto uvědomění si, že ač záměrně, nebo nezáměrně svými rozhodnutími konstruují svoji rodinnou identitu, postupně dostaly.

4 Závěr

Tato bakalářská práce pojednávala o tom, jakou roli hraje přijímání v rodinných vztazích, dále o rodinné identitě žen a příbuzenství. V práci je vyložena teoretická část, která je založena na sociokulturních antropologických pracích, které popisují příbuzenské vztahy, rodinu, sňatek – jako přechodový rituál, vývoj příjmení v českých zemích a také legislativu, která objasňuje, jaké jsou možnosti podob příjmení po uzavření sňatku na základě Občanského zákoníku České republiky.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak ženy svou rodinnou identitu konstruují v závislosti na tom, jakou podobu příjmení si zvolí po uzavření sňatku. Vlastnímu výzkumu se věnuje druhá část bakalářská práce, tedy empirická část, kde je popsána příprava vlastního výzkumu, realizace výzkumu, metodologie, etika výzkumu a následně samotná analýza uskutečněných rozhovorů. Definovala jsem pět hlavních okruhů otázek, pomocí kterých jsem prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů od jednotlivých žen získávala informace týkající se jejich individuálních postojů na dané téma. Mezi jednotlivými odpovědi akterek jsem rozpoznala některé opakující se názory, ale zároveň se od sebe ženy v mnoha odpovědích lišily, což bylo právě způsobeno osobními zkušenostmi a názory, na které jsem brala velký zřetel.

5 Použitá literatura

EPP, Amber M. a PRICE, Linda L. Family Identity: A Framework of Identity Interplay in Consumption Practices. Online. The Journal of consumer research. 2008, roč. 35, č. 1, s. 50-70. ISSN 0093-5301. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/529535>. [cit. 2024-06-06]

ERIKSEN, Thomas Hylland. What is anthropology? Second edition. London: Pluto Press, 2017. ISBN 1-78680-090-X

- FINCH, Janet. Naming Names: Kinship, Individuality and Personal Names. Online. *Sociology*. 2008, roč. 42, č. 4, s. 709-725. ISSN 0038-0385 Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0038038508091624>. [cit. 2024-06-11]
- HOLÝ, Ladislav. *Anthropological perspectives on kinship*. London: Pluto Press, 1996. ISBN 978-0-7453-0917-0
- KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2002. ISBN 80-238-8173-6
- MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009. ISBN 978-80-7204-560-0
- MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení. Vydání čtvrté (třetí v Agentuře Pankrác)*. Praha: Agentura Pankrác, s.r.o, 2015. ISBN 978-80-86781-26-6
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9
- NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3
- SCHNEIDER, David Murray. *American kinship: a cultural account*. 2d ed. Chicago: University of Chicago Press, 1980. ISBN 0-226-73929-5
- SKUPNIK, Jaroslav. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturně antropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7419-019-3
- ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky: (nauky o vlastních jménech zeměpisných)*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966
- ŠTÍPKOVÁ, Martina. *JEDNA RODINA – JEDNO PŘÍJMENÍ? PŘÍBUZENSTVÍ A SPOLEČNÁ RODINNÁ PŘÍJMENÍ V SOUČASNÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI*. Online. *Ceský lid*. 2010, roč. 97, č. 1, s. 1-17. ISSN 0009-0794. [cit. 2024-06-11]
- VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Vydání druhé, v Portále první. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1374-1

6 Internetové zdroje

<https://www.e-sbirka.cz/sb/2012/89?zalozka=text> (poslední přístup: 3.5.2024)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89> (poslední přístup: 4.5.2024)

<https://www.mvcr.cz/clanek/zmena-od-ledna-mohou-zeny-pouzivat-prijmeni-v-neprechylenem-tvaru-bez-jakychkoli-dalsich-podminek.aspx> (poslední přístup: 4.5.2024)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-55?text=snoubenec> (poslední přístup: 4.5.2024)